

MHTT-KONFERENCIA

30 év a hadtudomány szolgálatában

Jelentős eseményéhez érkezett 2013. november 28-án a *Napjaink hadtudománya* címet viselő konferencia-sorozat: a Magyar Hadtudományi Társaság, az MTA Hadtudományi Bizottsága, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Biztonságpolitikai Szakkollégium szervezésében megtörtént a láncolat immár nyolcadik, *30 év a hadtudomány szolgálatában* címet viselő rendezvénye. Az elmúlt évtizedeknek a hadtudomány intézményesülése szempontjából nagy jelentőségű történéseire visszatekintő tanácskozás előadói évtizedenkénti szakaszolásban idézték fel a hadtudományt az 1980-as, '90-es évtizedekben, illetve az ezredforduló utáni időszakban ért kihívásokat, valamint a hadtudomány magyar művelői által azokra adott válaszokat. A tanácskozáson szó esett az önálló magyar hadtudomány civil szerveződései: a Kiss Károly Hadtudományi Klub, majd a Magyar Hadtudományi Társaság megalakulásának körülményeiről és működési feltételeiről.

Kiss Károly honvéd ezredes emléktáblájának megkoszorúzása az NKE Egyetemi Könyvtárának falán

Köszöntő

Abban a sajátos helyzetben vagyok, hogy ezúttal nem a társaság tagjaként, hanem a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos rektorhelyetteseként köszönhetem a tanácskozás résztvevőit – kezdte köszöntőjét Szakály Sándor. A mai egyetem a jogelődökből, különböző főiskolákból, egyetemekből és karokból jött létre, de továbbra is meghatározó része kell, hogy legyen a magyar hadtudománynak.

A Magyar Hadtudományi Társaság hosszú évtizedek óta szolgálja a hadtudomány ügyét. A mai tanácskozáson jelen van Ács Tibor ezredes úr is, aki nélkül aligha lenne ma Hadtudományi Társaság.

A XIX. század végén a hadtörténelem jelentette a hadtudományt. Azóta ez jelentősen kibővült. Azt gondolom, hogy ez a kibővülés jót tett mindennek, hiszen a tudományban vannak olyan területek, amelyek kimondottan a katonai tudományokhoz kötődnek. Így van ez az egyetemi oktatásban is. A kar, amelyik a Nemzetvédelmi Egyetemből jött létre, és amely ma Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző kara, nevében is szerepelteti ezt a kifejezést, és működteti doktori iskoláinkat: a Hadtudományi és a Katonai Műszaki Doktori Iskolákat.

A Magyar Hadtudományi Társaság, amely egykor önkéntes, civil szerveződésként jött létre és működik a mai napig, komoly szerepet tölt be a hazai tudományos életben, hiszen a Társaság és annak tagjai aktív közreműködői a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztályának keretében működő bizottságnak.

Manapság tudományos kérdésekkel csak akkor lehet érdemben foglalkozni, ha vannak ehhez megfelelő fórumok. Ezek alapvetően a Hadtudomány című folyóirat, másrészt pedig a Társaság által szervezett rendezvények.

A konferencia címében szereplő 30 év a múltat jelenti. Reményeim szerint lesz további 30 év vagy még több mint 30 év.

Kiss Károly neve szorosan kötődik a hadtudományhoz. A nevét viselő klubban, a Stefánián egykor számos érdekes előadás hangzott el.

Nagyon fontos, hogy a Társaságra, annak tevékenységére a mindenkor honvédelmi vezetés és figyel. Akik ugyanis nincsenek valamiféle alá-fölérendeltségben a hivatalossággal, egész másképp fogalmazhatják meg a véleményüket is. A döntések természetesen nem a tudományos társaságok kezdeményezései alapján születnek, bár lehet, hogy sikeresebbek lennének, ha ez így történne. De legyünk optimisták, hogy ez a következő harminc évben majd így történik.

Megnyitó

2009-ben a Hadtudományi Társaság elkezdett egy nagy ívű programot: egy konferenciasorozatot, amelynek egyes rendezvényeit a hadtudomány különböző szegmensei vizsgálatának szentelte. A sorozat összefoglaló neve: *Napjaink hadtudománya – emelte ki megnyitójában Nagy László, a Magyar Hadtudományi Társaság elnöke. Még abban az évben két konferenciát tartottunk. Az egyik a hadtudomány új kutatási irányait elemeztük, a másikon a hadtudomány és a katonai műszaki tudományok kölcsönkapcsolatát. Nem kívánom elsorolni minden egyes konferencia címét, a lényeg, hogy most tartunk a nyolcadiknál.*

Az egész sorozat legfontosabb jellemzője, hogy állandóan közös szervezésben valósult és valósul meg, először a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, most annak jogutódjával, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen, valamint a Hadtudományi Bizottsággal. Olykor bevezünk a három társszervező mellé egy negyediket is, mint most a Biztonságpolitikai Szakkollégiumot.

Már most bejelenthetem, hogy a 2014-es évben további két konferenciával tervezzük bővíteni ezt a listát.

A mai konferencián az egyetemes hadtudomány magyar változatának három-évtizedes történetét tekintjük át – nálam avatottabb előadók interpretálásában. Én csak annyit kívánok előrebocsátani, hogy a hadtudomány magyarországi értelmezésében az utóbbi évtizedek során három alapvető szakaszt különböztetünk meg: 1945 után a szovjet hadtudományi gondolkodás átvételének és adaptálásának időszakát; a '80-as évektől az önálló magyar hadtudományi szemlélet korszakát; a '90-es évek végétől a szövetségi keretek között érvényesülő hadtudományi gondolkodás szakaszát. Az utóbbi kettőről szól a mai konferencia.

November 7-én tartotta az egyetem szenátusa a tudomány ünnepének szentelt ülését. Évtizedes hagyomány, hogy ezeken a szenátusi ünnepi üléseken adjuk át a Magyar Hadtudományi Társaság legmagasabb elismeréseit: a Tanárky- és a Korponay-díjakat. Ebben az évben erre nem nyílt lehetőségünk és az a döntés született, hogy a 30 év a hadtudomány szolgálatában című konferencia méltó helyszín ezen elismerések átadására.

Tájékoztatom a jelenlévőket, hogy a 2013-as évben a hadtudomány érdekében, a Társaság keretében huzamos időn át kifejtett kiemelkedő tudományos publikációs és tudományszervező tevékenysége elismeréseképpen Kovács Gábor rendőr dandártábornok, oktatási rektorhelyettes érdemelte ki a Tanárky Sándorról elnevezett díjat.

Korponay-díjat nem szoktunk minden évben kiadni. Szigorú kritériumot hoztunk annak idején: 35 évnél nem idősebb szakembernek, kutatónak, oktatónak, fiatal tudósna adományozzuk ezt az elismerést a hadtudományt gazdagító, kiemelkedő eredményekért. 2013-ban a Korponay Jánosról elnevezett díj kitüntettje Németh András százados, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem egyetemi docense, a Társaság egyik elnökhelyettese.

Patyi András professzor, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora, bár kimentette magát, de meleg hangú levélben kívánt eredményes, sikeres munkát konferenciánknak. Ezt kívánom jómagam is, köszönöm a figyelmet.

ELSŐ PANEL

A nyolcvanas évek változásainak hadtudományi előkészítése, az MHTT létrejötte¹

*Az első panel közreműködőinek egy része:
Berek Lajos, Szabó József, Nagy László, Szabó Miklós, Szakály Sándor*

Héjja István

A Kiss Károly Hadtudományi Klub megalapításának jelentősége

Mit jelentett a konferencia címében is jelzett a 30 év a tudományban? – amikor ezt a kérdést feltesszük, és értékeljük ezt az időszakot, akkor a választ a fejlődés szempontjából kell megfogalmaznunk. Sőt abból a szempontból is, hogy vajon időben felfedte-e ez a tudós közösség a szükségszerű változtatások igényét, továbbá azt, hogy mennyire volt képes a minőségi fejlődést/változást inspirálni, annak hajtóereje lenni?

A '80-as évek elejére a hadviselés új generációjának kirajzolódása lassan elavulttá tette addigi ismereteinket, átértékelődött minden, amit addig vallottunk. Nézzük meg a 30 évvel ezelőtti történeteket és azt, hogy a hadtudomány akkor a maga előrelátásával

¹ Témagazda: dr. Szabó József ny. vezérőrnagy, DSc, az MHTT örökös tagja.
Levezető elnök: prof. dr. Szabó Miklós ny. altábornagy, DSc, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Rector Emeritusa, az MTA rendes tagja.

mekkora távlatokat fogott át, és miként segítette a fejlődés szempontjából célravezető irányvonal kialakítását; azt, hogy szerény eszközeinkkel, hogyan járultunk hozzá a fejlődés tudományos megalapozásához és ennek a történelmileg is mérvadó időszaknak az alakításához! Vizsgáljuk meg továbbá annak a kornak a nemzetközi és hazai eseményeit, amelyek jelentős hatást gyakoroltak a hadtudomány alakítóira!

A hadtudományt érő kihívások a '80-as években

A nemzetközi események

A nemzetközi események közül elsősorban az Egyesült Államok és a NATO helyzetét kell megvizsgáljunk. Az Egyesült Államok politikája a Reagan-kormányzat idején új fejezetet nyitott a nemzetközi politikában. A világ – élén az Egyesült Államokkal – a globalizáció kezdeti szakaszához érkezett. A tudomány képviselői előtt a mikroelektronika, a műholdas technika, a számítógépes technológia távlatai rajzolódtak ki, amelyek megalapozták a haditechnikai fejlesztések új lehetőségeit.

A NATO-országok állam- és kormányfői 1978-ban, Washingtonban megtartott tanácskozásukon behatóan foglalkoztak a NATO-stratégia kérdéseivel és az 1990-es évek közepéig terjedő haderő-fejlesztési, fegyverkezési programokkal. Hosszú távú védelmi program keretében dolgozták ki az 1979 és 1993 közötti 15 éves időszakra a szövetség hadászati alapelveit. Hangsúlyozták, hogy a katonai erőnek „a hadászati, a harcászati, a kozmikus, az atomtámadó és a hagyományos erők tevékenységének a kapcsolatok új összhangján kell alapulnia”. Az elgondolás megvalósításában nagy szerepet szántak a hagyományos fegyverek csúcstechnológiára épített új nemzedékének, az ún. nagy pontosságú fegyverek kifejlesztés alatt álló generációinak. Ezek a korszerű elemeket, fegyvereket magukba foglaló komplexumok a légi-földi hadviselés alapját képezték és képezik ma is. A korszerűsítés érintette a haditengerészeti és a kozmikus erőket is, átfogta a haderő egészét. Ennek egyik fontos eleme a hadászati védelmi kezdeményezés, amelynek funkciójaként az ellenséges rakéta-nukleáris válaszcsepés kivédését jelölték meg.

A szembenálló félnél: a Szovjetuniónál és a Varsói Szerződésnél (VSZ) is előtérbe került és felgyorsult a katonai-technikai és technológiai fejlesztés, nagy szerepet kaptak a nemzetközi szintű együttműködés erősítésének, a kutatásnak és a haditechnikai fejlesztésnek a kérdései. Ennek érdekében 1977-ben tudományos tanácskozást tartottak Varsóban, amelynek témája a hadtudomány tárgyának és struktúrájának vizsgálata volt a jövő kihívásaival összefüggésben. 1978-ban és '79-ben Budapesten szerveztek konferenciákat a NATO és a VSZ országaiban folyó tudományos kutatások eredményeinek vizsgálatára és megvitatására.

A jelzett változásokat vizsgálva szomszédjaink: a semleges Ausztria és az el nem kötelezett Jugoszlávia is átértékelte a helyzetet; kialakította hosszú távú elképzeléseit a hadtudomány és haditechnika fejlesztéseire vonatkozóan; új alapokra helyezte a haderő-fejlesztéseit.

Az új típusú konfliktusok hadtudományra gyakorolt hatását vizsgálva ki kell emelnünk a világpolitika meghatározó eseményévé vált afganisztáni háborút (1979), amely a szovjet–amerikai viszonyban is egyik fő témájává vált, de kihatott az ázsiai helyzetre, a muzulmán világra, az olimpiára, és az amerikai elnökválasztásra is.

A magyar hadtudomány helyzete

Ami a magyar hadtudományt illeti, az a jelzett időszakban szervezési és irányítási szempontból átmeneti állapotban volt. A Hadtudományi Intézet 1976-ban megszűnt, ugyanakkor a Vezérkar Tudományos Osztályát más jellegű feladatok végzésére hozták létre, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) pedig nem kapott feladatot tudományszervezői szerepek betöltésére.

A Magyar Néphadseregben (MN) folyó tudományos munka irányítását a kormány Tudománypolitikai Bizottsága vette kezébe. A Bizottság fő törekvése az volt, hogy maga vezesse a tudománypolitikai előkészítő munkát és elsősorban a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) egyes kutatócsoportjai közötti együttműködést koordinálja, illetve – erősítve az interdiszciplináris jelleget – szorgalmazta a katonai szakemberek, minősített kutatók, oktatók beválasztását az MTA bizottságaiba.

Az 1982. április 9-én megrendezett tudományos tanácskozás foglalkozott a tudományos munkához kapcsolódó információkhoz a hozzáférés szabályozásának kérdésével, a megfelelő információ-áramlással. A június 2-ai aktívaülésein pedig a tudományos munkát irányítók, a tudományos műhelyek képviselői és a tudományszervezők hatékonyabb együttműködésével foglalkoztak. Feladatként jelentkezett:

- a tudományos műhelyek jobb együttműködésének elősegítése;
- interdiszciplináris kutatócsoportok szervezése;
- kutatómunka feltételeinek javítása;
- a kutatók anyagi és erkölcsi megbecsülésének a növelése;
- a gyakorlatok tapasztalatainak elemzése, a hasznosítható eredmények érvényesítése az oktatásban és a MN-ben, a feldolgozó munka hatékonyságának a növelése;
- a hadtudomány eredmények gyorsabb felhasználásának elősegítése és az eredmények minél gyorsabb átvitele a gyakorlatba.

A Kiss Károly Hadtudományi Klub létrejötte és fejlődése a Magyar Hadtudományi Társaság megalakulásáig

A hadtudomány művelői, a tudományos fokozattal rendelkezők, a szakemberek körében megfogalmazódott az igény, hogy szükség lenne egy tudományos jellegű, vitákat is lehetővé tevő, fórumszerű, állandó tagsággal, programmal rendelkező, de mégis nyilvános, a magyar hagyományoknak megfelelő klubra. Ez az igény vált valóra a Kiss Károly Hadtudományi Klub keretében.

A tervezett szakmai közösségi fórum működési elveinek kimunkálása után célszerűnek látszott, hogy az olyan személy nevét vegye fel, akinek katonai és tudományos életútja híven fejezi ki az összefogás célját és jellegét. A választás – Ács Tibor javaslatára – a reformkor eszméjével azonosuló katonai teoretikusra, a Magyar Tudományos Akadémia egykori tagjára, Kiss Károly honvéd ezredesre esett.²

2 Kiss Károly (1793–1866) honvéd ezredes, hadtudós. A Magyar Tudós Társaság I. nagygyűlésén 1831. február 17-én levelező taggá, 1840. szeptember 5-én pedig hadtudományi rendes taggá választották. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar katonai nyelv, és a nemzeti hadtudomány létrehozásában.

A Kiss Károly Hadtudományi Klub (a továbbiakban: Klub) végül is 1983 elején alakult meg 31 fős taglétszámmal. Az alapítók között jelen voltak a tudományos minősítés, a hadművelleti tervezés, a haditechnikai fejlesztés, az anyagtervezés jeles képviselői, Deák Péter, Móricz Lajos,³ Ács Tibor, Vasvári Vilmos, Várhegyi István, Madaras Péter, Szenes Zoltán, Csabai György, Kőszegvári Tibor és még sokan mások. A célok között szerepelt:

- a hadtudomány és a kapcsolódó más tudományok közti eszmecsere érvényesítése;
- a hadtudomány művelésével összefüggő kérdések megvitatása;
- a hadtudomány szakterületeit érintő kérdések elemzése, a tudományos képzésben résztvevők segítése;
- a végzett kutatások eredményeinek ismertetése, és más aktuális kérdések megvitatása.

A későbbiek során előadóként, illetve az egyes rendezvények házigazdájaként értékes szerepet játszottak a klub életében olyan kitűnő szakemberek, mint Szentesi György, Kovács Jenő, Nagy László, Héjja István, Pataky Iván, Enzsöl Gyula, Pirityi Sándor, Szternák György, Opál Sándor, Léka Gyula, Bodrogi László, Lajtós Béla. A Klub elnökeiként kiemelkedő tevékenységet folytattak Móricz Lajos, Vasvári Vilmos, Berek Lajos, Csabai György (mint alelnök), majd Héjja István és Csery Péter.

Az Magyar Hadtudományi Társaság (MHTT) megalakulását megelőzően az életképes, eseményekben bővelkedő, tartalmas klubélet érzékenyen reagált minden fontos társadalmi, biztonság-, és katonapolitikai eseményre, illetve néphadsereg-szintű rendezvényre.

Az általam vizsgált időszak három jól elkülöníthető szakaszra bontható:

- a) A kezdeti időszak, amelyre a szervezeti élet kialakítása, a programok véglegesítése és a működési rend kialakítása volt jellemző (1982–1983).
- b) A védelmi képességek vizsgálata, a nemzetközi információcsere biztosításának kialakítása és érvényesítése (1984–1987).
- c) A társadalmi és nemzetközi hatások hadtudományt, hadügyet, biztonságpolitikát érintő vizsgálatai (1988-tól az MHTT megalakításáig tartó időszak).

A vizsgált időszakok ilyen értelmű tagolásának helyességét sokunk tapasztalatai támasztják alá. A külső és belső körülmények dinamikus változása, azok tapasztalatainak egyre szervezettebbé váló közös feldolgozása és a megállapítások közreadása lassú, de jól érzékelhető szemléletváltozást eredményezett a szakmai közvéleményben. A továbbiakban tekintsük át részleteiben az egyes időszakok legfontosabb eseményeit.

a) Az 1982–83 közötti szakasz

A legfontosabb feladat a szervezeti keretek és a működési rend hosszú távra szóló megalapozása, a programok véglegesítése volt. A tartalomhoz rugalmasan, de következetesen kellett alakítani a közösségi és a szervezeti formációkat. A megalakítás

3 A Kiss Károly Hadtudományi Klub és a Magyar Hadtudományi Társaság első elnöke, a tudományszervezés kiemelkedő egyénisége.

s közvetlen előkészítése Deák Péter, a névadás és a tradíciókhoz kapcsolódás Ács Tibor, az első programok kidolgozása, a tervek egyeztetése pedig Vasvári Vilmos érdeme. A Klub ebben az időszakban Magyar Néphadsereg Művelődési Háza keretében működött. A klubtevékenység célirányos működése a következőkre irányult:

- a fejlődés, az átértékelés és az új ismeretek tematikus jellegének meghatározása, konzultációk lehetőségének biztosítása;
- a hadtudomány és a kapcsolódó más tudományágazatok közti kapcsolatépítés, kapcsolattartás, eszmecsere bővítése és elmélyítése nemzetközi szinten is;
- a hadtudomány művelésével összefüggő kérdések megvitatása, a tudományos élet szintjeinek és formáinak alakítása;
- a hadtudomány szakterületeit érintő kérdések művelése, elemzése, a tudományos képzésre készülőknek a közösségbe történő bevonása, a résztvevők segítése és számukra fórum biztosítása eredmények ismertetéséhez;
- a végzett kutatások eredményeinek, összetevőiknek ismertetése, és más aktuális kérdések megvitatása.

b) 1984–1987 közötti szakasz

Eddigre jelentősen megerősödött a klubtevékenység szakmai megalapozottsága, hiszen a '80-as évek közepére már 20 fő érte el a tudomány doktora, 200 a tudomány kandidátusa tudományos fokozatot. Az említettek 76%-a a hadtudományban szerezte minősítését. Rajtuk kívül további 70 fő vett részt tudományos képzésen. Ebben az időszakban megkezdődött a tudományos továbbképzésben és a minősítésben résztvevők részére a fórum biztosítása a Klub keretei között. Az akkortájt kibontakozó politikai, gazdasági, társadalmi folyamatok nagy hatással voltak a hadtudományi kutatómunkákra is. Főként azokkal összefüggésben került előtérbe a védelmi képességek vizsgálata. A VSZ 1987-es, katonai doktrínával kapcsolatos tanácskozásának hatására felerősödött a hadtudomány általános elméletében rögzítettek mélyreható elemzése és felülvizsgálata iránti igény. Az éves tervekben a katonai nyelvtől a sajtómunkán keresztül a konfliktuskörzeteknek, a hadviselés egyes témáinak, a védelmi felkészítés területeinek aktuális témáit dolgoztuk fel, miközben érintettük a hadigazdaság, a polgári védelem, a műszaki tudományok aktuális kérdéseit is. A témák előadói, a rendezvények házigazdái között olyan személyek szerepeltek, mint Deák Péter, Ács Tibor, Vasvári Vilmos, Móricz Lajos, Pataky Iván, Bokor Imre, Szabó Egon, Enzsöl Gyula, Janza Károly, Zsíros Imre, Kőszegvári Tibor, Pusztai János, Csabai Károly, Simon Sándor.

c) 1988-tól az MHTT megalakításáig tartó időszak

Ekkortájt a társadalmi és nemzetközi hatások hadtudományt, hadügyet, biztonságpolitikát érintő vizsgálatai kerültek előtérbe, így főként az európai a biztonság és együttműködés folyamat, az enyhülés eredményei, a leszerelés kérdései. A Klub a tárgyidőszakban olyan témákat tűzött napirendre, mint a doktrínák változásai, a hadi és katonai gazdálkodás, az európai biztonság és bizalomerősítés kérdéskörei, a hadtudomány, a tudományos továbbképzés és együttműködés, a Magyar Köztársaság védelempolitikájának, az egyes hadtörténeti kutatásoknak a helyzete. A klubrendezvények nyilvánossága, az adott kutatással foglalkozó szakemberek jelenléte

biztosította, hogy a napirendre került kérdések megvitatása elősegítse a témák további kutatását. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy megerősödtek a kapcsolatok más tudományágak, szakterületek kutatóival, akik számot adtak folyó kutatásaik eredményeiről. Ebben az időszakban kirándulást tettünk az MTA Dél-Dunántúli Regionális Csoportjánál, Pécsen (1988); a csehszlovák légierő katonai főiskoláján, Kassán (1989); Bécsben, a Hadi Levéltárban és Bécsújhelyen a Mária Terézia Katonai Akadémián (1990).

* * *

A '80-as évek végére – összhangban a kibontakozó rendszerváltással – a klub tagságában felmerült egy olyan civil tudományos társaság létrehozásának igénye, amely alkalmas lehet arra, hogy kereteket biztosítson a hadtudomány különböző területeinek rendszeres vizsgálatához. A klub közgyűlése erre a célra szervezőbizottságot hozott létre és rövidesen megkezdődhetett az érdemi munka. Az MHTT létrejöttét követően a tagság állást foglalt arról, hogy a Kiss Károly Hadtudományi Klub a továbbiakban annak keretei között, a Társaság vitafórumaként folytassa működését.

Szabó József

A Kiss Károly Hadtudományi Klubtól a Magyar Hadtudományi Társaságig

A hadtudomány nyílttá tételére való törekvés jegyében jött létre huszonhárom éve a Magyar Hadtudományi Társaság. Azóta van e tudományterületnek is más hazai tudományos társaságokhoz hasonló keretekben működő, önálló jogi személyként bejegyzett civil szervezete.

A hadtudomány az egyik legősibb tudományterület. Kialakulása évezredekre nyúlik vissza, s mondhatjuk, hogy a történelem homályába vész. Herodotosz szerint Krózus királytól,⁴ Lydia utolsó uralkodójától való a megállapítás, miszerint „*Ha békét akarsz, készülj a háborúra!*” (Si vis pacem, para bellum). Hasonló gondolatoknak adott hangot mintegy száz évvel később a görög filozófus, Herakleitosz is. Tőle származik a mondás: „*a harc minden dolgok atyja*”. Érdekes tapasztalatot szűrt le 5–600 évvel később Vergiliusz, aki szerint a „*... háborúból nem fakad üdv, békéért esdünk mindnyájan*”. Ugyancsak tőle származik a mondás: „*Vajon ki lenne oly esztelen, hogy a háborút választaná a béke helyett. Békében az atyákat temetik el a fiak, a háborúban azonban a fiakat az atyák.*”

A hadviselésről, a fegyveres küzdelemről való gondolkodás a továbbiakban is nyomon követhető a bölcsék megnyilvánulásain keresztül. Anatol France mondja például: „*Akit legyőznek, lázadó! A győztesek sohasem lázadók!*” Elgondolkoztató Le Bon

4 I. e. 560–547 között ült birodalma trónján.

francia szociológusnak, az 1890-es években tett megállapítása: „A civilizációnak még sokat kell haladnia, míg a népek joga másra is támaszkodhat, mint katonái tömegére. A civilizációkat eszmékkel építik, de ma még csak ágyúkkal védik.” Két-három évtizeddel korábbi időszakból való Arany János egyik versikéje, amely ugyancsak érdekes következtést von le a fejlődésből:⁵

„Ezelőtt a háborúban
Nem követtek semmi elvet,
Az erősebb a gyengétől
Amit elvehettek, elvett.

Most nem úgy van. A világot
Értekezlet igazgatja:
S az erősebb ha mi csínyt tesz,
Összeül és – helybehagyja.”

Nos, tudósok, filozófusok, költők mondásaiból idéztem, bizonyítandó, hogy már évezredek óta szinte mindenkit foglalkoztat a háború kérdése. Természetes dologként kell értelmezni tehát a hadtudomány művelésére vonatkozó igényt, hozzátevé, hogy az nemcsak a nagyhatalmak szakembereinek feladata. A kisebb országok hadtudásai is fontos felismeréseket tudhatnak magukénak, s hozzájárulásuk jelentős az egyetemes hadtudomány fejlődéséhez.

A Kiss Károly Hadtudományi Klub létrejötte

A magyar tisztek körében is mindig megvolt az igény, hogy részesei legyenek e fejlesztési folyamatnak. A II. világháborút követő években azonban – a felsőbb szervek döntése értelmében – a szovjet háborús tapasztalatokra épülő elvek és eljárások elsajátítása lett a fő feladat.

Az 1960-as évek elejétől a hazai tudományos élet felpezsdült. Ennek nyomán a megfelelő eljárások keretében lehetőség kínálkozott kandidátusi és MTA-doktori tudományos fokozatok megszerzésére. A magyar hadtudomány ápolására létrehoztak a Hadtudományi Intézetet is, bár azt öt év után megszüntették.

Az 1980-as évek elejére már a jelentős számú honvédtiszt szerzett tudományos fokozatot. Megfogalmazódott körükben az igény arra, hogy létrehozzanak egy, a szakmai-tudományos kérdések megvitatására, az elért eredmények közreadására alkalmas, nyilvános vitafórumot. E kezdeményezés jegyében alapították meg mintegy 50 főnyi tagsággal 1983-ban a Kiss Károly nevét viselő hadtudományi klubot.

A Magyar Hadtudományi Társaság születése

A klubtagság körében az 1980-as évek végén mindinkább igény mutatkozott egy olyan tudományos társaság létrehozására, amely alkalmas lehetne arra, hogy hivatalos szervként összefogja és segítse a hadtudósok tevékenységét, előmozdítsa a

5 Arany János: *Civilisatio* (1877)

hadtudomány iránt érdeklődők tevékenységének összehangolását, segítse a tudományos fokozatok megszerzését. Mindennek nyomán 1990 decemberének elején a kezdeményezők összehívták a hadtudományi fokozatot szerzett, a hadtudomány művelését aktívan végző mintegy 150–200 tiszt és táborno közgyűlését, akik megalakították a Magyar Hadtudományi Társaságot. Rövidesen megtörtént annak bírósági bejegyzése is, aminek nyomán immár jogi személyként működhetett.

A Társaság gerincét tizenhárom szakosztály és 4–5 tagozat jelentette, amelyekhez rövidesen újabb szervezeti egységek is csatlakoztak.

A Hadtudományi Lexikon

Már az első időszakban felvetődött egy egységes, a hadtudomány minden részletét átfogó lexikon megalkotásának szükségessége. Ennek az igénynek a kielégítésére született határozat 1992-ben. Rövidesen megkezdődhetett a címszavak megfogalmazása, szelektálása, majd 1993 elején, 125 szakember közreműködésével a szócikkek megírása.

A szívós munka eredményeként, alig két év alatt, 1995 nyarára háromezer példányban elkészült a kétkötetes, mintegy 4000 fogalmat magában foglaló Hadtudományi Lexikon.⁶ A vállalkozás sikere ékesen bizonyította a Társaság élni akarását, egyúttal tudását is.

Lexikonunk számos tekintetben egyedi jellegű kiadvány. A hadtudomány klasszikusnak mondható területeit bemutató fogalmai mellett – a Magyar Hadtudományi Társaság sajátos összetételének megfelelően – számos más, a honvédelem és a hadügy témájához kapcsolódó szakterület fogalomtárát is megjelentette. Rövidebb-hosszabb szócikkek tárják az olvasó elé a biztonságpolitika, a rendvédelem, a polgári védelem, a honvédelmi kötelezettségek, katonai igazgatás, a védelemgazdaság, a katonai és polgári titkosszolgálatok a hadtörténelem, a határrendészet és határvédelem, a vám- és pénzügyőrség, a tűzoltóság és más szakterületeknek legfontosabb fogalmait is. Felvetődhetett, s fel is vetődött a kérdés: mi köze van az itt felsorolt egyik-másik szakterületnek a hadtudományhoz? Látszólag nem sok. Napjainkban azonban a biztonság komplex felfogása egyre inkább elfogadottá válik. Az MHTT-n belül pedig az e területek problémáit kutató szakosztályok sokat tettek és tesznek azért, hogy a katonai biztonság problémáin kívül a politikai, a gazdasági, a környezeti stb. biztonság kérdései is tisztázódjanak. Ezt a célt szolgálta e szakterületek fogalmainak megjelenése a Hadtudományi Lexikonban is.

A hadtudomány népszerűsítése

A ma már harmadik évtizedében járó Társaság a Hadtudomány című folyóirat nyomtatott és elektronikus lapszámaiban tízévenként átlagosan mintegy 700–800 szakkikk közreadását tette lehetővé.

⁶ Hadtudományi Lexikon A–L, illetve Hadtudományi Lexikon M–Zs. Főszerkesztő Szabó József. Budapest, 1995. Magyar Hadtudományi Társaság. A két kötet együttes terjedelme: 1584 oldal.

A hadtudomány magállapításainak a társadalom felé való közvetítésére igen jó módszernek kínálkozik a *Mindenki Hadtudomány*a címmel indított előadásorozat, amely alkalmas arra, hogy Társaságunkban kielélt gondolatokat a társadalom tagjai felé továbbítsuk. Meg kell találni a módját, hogy felkeltsük ezen előadások iránt minél többek érdeklődését, s emeljük ezzel a társadalom tagjai hadtudományi ismereteit.

Huszonkettedik éve adom elő a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen az úrdinamikát. Ennek során időnként érdekes, de mindenképpen szívvel-lelket melengető esetekkel találkozom. Egyik alkalommal megkeresett például egy ifjú hölgyhallgató, aki – miután megtudta, hogy katoná vagyok – arra kért, hogy segítsék a szakdolgozatához megfelelő irodalmat szerezni. Megkérdeztem, hogy mi a témája a szakdolgozatának? Meglepetésemre a következőket mondta: „A hidegháborús helyzet hatása a nemzetek össztermelési mutatóira”. A hölgy a Gazdaságtudományi Karon tanult, s ilyen témát dolgozott fel. A félév végén örömmel számolt be nekem arról, hogy Hadtudomány című folyóirat általam ajánlott lapszámaiban és más szakanyagokban talált cikkek segítségével sikerült a kérdést kidolgozni, s a dolgozatát jelesre értékelte a bizottság.

Egy másik eset már az úrdinamikával kapcsolatos. Egy, ugyancsak ifjú hölgy arra kért, engedélyezzem, hogy bejárhasson az óráimra. Szeretné megismerni ugyanis az úrbéli mozgások fizikai hátterét, mert szakdolgozatát az úrszemét problémájának kutatásából kívánja megírni. Meg is írta, s ugyancsak eredményesen védte azt meg. Egyébként a védelem részét vettem, s hozzá is szólhattam. Megmondom őszintén, a vizsgabizottság tagjai egy kicsit csodálkoztak a témán, de örültek is neki, mert a gazdaságtudomány bővülésének jelét látták meg benne.

Ilyen és hasonló esetek egyre gyakrabban fordulnak elő velem, s nagyon örülök, amikor ilyenekkel találkozom. Azt látom, hogy a több mint két évtizede végzett, kicsit talán úttörőnek mondható munkám lassan meghozza gyümölcsét, hiszen ma már az emberiséget sok-sok szál fűzi a világűrhez. Hogy mást ne mondjak, ma már a katonai felderítés és általában a katonai vezetés megvalósítása – nemcsak a nagyhatalmak esetében – elképzelhetetlen a világűrben keringő űreszközök nélkül. A világűr törvényszerűségeinek megismerése ma már egyre inkább elengedhetetlen a katonai, a hadtudományi területeken tevékenykedők számára is.

* * *

Visszatérve Társaságunk életére, arra a 23 esztendőre, amelyet immár Társaságunk megélt, el kell mondani, hogy bizony nem egyszerű a változások éveiben az állandóságot képviselni. Mégis, úgy érzem, hogy az MHTT ezt tette, amikor eredeti célkitűzéseit nem feledve igyekezett lépést tartani a történelmi változásokkal. A 2010. november 17-én megtartott, a Társaság fennállásának 20. évfordulóján rendezett ünnepi ülésen mondta a honvédelmi minisztérium államtitkára a következőket: „A kritika után hadmondja köszönetet is, mert önök mindezek ellenére kitartottak az MHTT és a hadtudomány értékei mellett. Sok-sok konferenciát tartottak, folyóiratot adtak ki és megjelentették a Hadtudományi Lexikont, amely fontos eszköze mind a szakmának, mind pedig az érdeklődőknek. Megközelítőleg 30 szakosztályuk működik, bár lehet, hogy ez egy kicsit sok is. Nagy barátja vagyok a hadtörténelemnek, de tudomásom szerint a Társaság több szakosztálya is foglalkozik ezzel a területtel... Végezetül megerősítem a Magyar Hadtudományi Társaság fontosságát. A tudományos tevékenység

akkor is követelmény, amikor a honvédelem aktuális rendszerhiányokkal küzd, sőt, talán akkor még inkább az. Tiszta szívből kívánom önöknek, hogy a Társaságuk váljon a valós érdekeket szolgáló védelmi tudásközponttá, folyamatosan hozzájárulva nemzetünk biztonságához, hazánk védelmének erősítéséhez. Zárásként hadd idézzem Zrínyi Miklóst: »Azé a győzelem, akié a nagyobb hadi mesterség«. Önök a hadi tudományok mesterségében kiválóak, rendkívül sok tapasztalattal rendelkeznek, s ez a záloga a győzelmünknek. Így Magyarország és a magyarok mindig nyertesek lehetnek. Köszönöm, hogy meghívtak, hogy itt lehettem és meghallgattak.»

Úgy gondolom, hogy az önkéntes társadalmi szerveződés az elmúlt több mint két évtized alatt nagy utat tett meg, munkájával segítette a honvédség átalakításának bonyolult folyamatát. A továbbiakban is szükség van a nyílt eszmecserére, a problémák őszinte feltárására, és a döntéshozókkal való megismertetésre. Ne feledjük, a döntésnél a problémát soha nem az jelenti, amit nem tudunk, hanem az, amit rosszul tudunk! Ezért is szükséges a valós igazság feltárása, s ismerete.

Ács Tibor

A Magyar Tudományos Akadémia a hadtudományért

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) keretében a hadtudomány és szervezete formái fejlődésének, átalakulásainak és változásainak 188 éves történetét a legtalálóbban a jeles magyar alkotók – köztük a kiemelkedő katonatudósok – tudományos életművei, teljesítményei szimbolizálják.

Az MTA történetében különböző időszakokban az Akadémia és tagjai, a hazai hadtudomány jeles művelőinek munkássága egyszerre fordult a magyar és az egyetemes hadügy múltja, jelene és jövője felé. Ám a jeles hadtudósok tudományos életműveihez hasonlóan jelentős történelmi tettek és teljesítménynek számítanak a különböző korokban az MTA és osztályai által azoknak a szervezeti formáknak a megteremtése, amelyek hozzájárultak diszciplínánk lendületesebb fejlődéséhez és a hadügy múltbeli, jelenlegi és jövőbeli fontos témáinak kutatásához.

A hadtudomány hazai művelőinek minden nemzedéke – különösen a múlt század hatvanas-hetvenes éveitől – követendő, ösztönző példának tekintette az MTA és a katonakadémikusok munkálkodását az önálló nemzeti hadügy eszméjének ébren tartásáért és megteremtéséért.

Diszciplínánk kutatói és az érdeklődői különösen bőven merítettek a reformkorban elévülhetetlen érdemeket szerzett hivatásos tiszt akadémiai levelező, rendes és tiszteleti tagjainak,⁷ hadtudományi életművéből.

7 A megválasztás (1831–1848) időrendjében: Kiss Károly (1793. augusztus 12.–1866. február 17.), Baricz György, Szontagh Gusztáv, Lakos János, Tanárky Sándor, Korponay János, Mészáros Lázár és Kőszeghi-Mártony Károly.

A magyar hadtudomány fejlődésének sajnos sokat ártott a 20. század első kétharmada: a harmincas évek elejétől a német, majd a negyvenes évek végétől a szovjet hadtudomány tételeinek átvétele nyomta rá a bélyegét a katonai elméletre. Tudománytörténeti tény azonban, hogy századunk minden korszakában, jelen volt – hol erőteljesebben, hol gyengébben – egy olyan irányzat, amely alkotásaiban, műveiben a nemzeti érdekeket szem előtt tartó tudományos értékeket tárt fel és ajánlott felhasználásra a magyar honvédelem fejlesztése érdekében.

A hadtudomány művelésének helyzete a rendszerváltást megelőző időszakban

A hadtudomány fejlődése érdekében a Magyar Tudományos Akadémián az egyik legfontosabb intézkedés 1951-ben történt, amikor az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága (TMB) felügyeletével megindult a szervezett tudósképzés, és bevezették a tudományos fokozatokat. A TMB 1952-ben tudományos munkásságukért *Varga Lajosnak* a biológiai tudományok doktora, *Markó Árpádnak* a történettudományok kandidátusa és *Farádi László* orvos ezredesnek az orvostudományok kandidátusa címet adományozta. A hadsereg tisztjei 1952-től vettek részt aspiránsként a különböző tudományágakban folyó képzésben, de csak 1962-ben került sor a hadtudományi képzés megindítására.

Az MTA TMB Hadtudományi Szakbizottsága 1963-ban alakult meg, és ettől kezdve a hadtudomány különböző ágaiban elért eredményeik alapján számosan kapták meg a hadtudományok kandidátusa és doktora címet. A hatvanas évek elejétől egyre nagyobb számban vettek részt a katonai szakemberek az MTA osztályai állandó (meteorológiai, klinikai, történettudományi stb.) bizottságainak munkájában. Az MTA és a Honvédelmi Minisztérium (HM) között egyre szorosabb lett az együttműködés, mivel a szovjet hadtudomány alkalmazása mellett a honvédelem és a hadsereg egyre több területén használták fel a hazai tudományos eredményeket.

A Magyar Tudományos Akadémián a hadtudomány elismerésében 1969–70 táján fordulat következett be. Ezt bizonyítják a néphadseregben folyó tudományos munkát megvitató, 1970. június 4-ei értekezleten a felszólaló MTA főtitkár mondatai: *„A szervezéstudomány terén a világtörténelemben a hadtudomány járt az élen Julius Ceasartól vagy Hannibaltól kezdve... egy folyamatos katonai szervezéstudomány van, amelynek vannak hadművészeti, stratégiai elemei is, és van alapvető klasszikus katonai szervezési anyaga... Az egész modern amerikai menedzselés nagyrészt a háborús tapasztalatokon alapszik, mint ahogy a technikai fellendülés is a háborúban kikényszerített megoldásokból indult. Tehát a hadtudomány klasszikus hagyományai és modern tapasztalatai lényegesek a polgári élet számára is.”*

Az Akadémia főtitkára kifejtette azt az álláspontot is, hogy a polgári és katonai együttműködésnek, az MTA és a HM együttműködésének beláthatatlanul sok a haszna és kölcsönösen termékenyítő hatása biztosra vehető. Ennek igazolására mondta el: *„Én magam is kerestem néhányszor az ilyen kapcsolatokat és az a kicsi is, amit sikerült létrehoznom, rögtön érezte gyümölcsöző hatását.”*

Ezek után az volt várható, hogy alapvető változás fog bekövetkezni a HM szemléletében, de sajnos ez nem így történt. Igaz, ebben szerepet játszott az a hivatalos álláspont, hogy a hadtudománynak ideológiai funkciója van, és a néphadsereg

hadtudományi munkájában alapvetően két irányba kell dolgoznia. Az egyik a szovjet, illetve a szocialista hadtudomány, valamint a polgári tudományok hadsereget érintő részeinek adaptálása; a másik a hadtudomány keretein belül azoknak a sajátos problémáknak a megoldása, melyek a honvédelem erősítésével kapcsolatosak és hazai kidolgozásokra várnak.

A hetvenes évtizedben a hadtudományi kutatás irányítása kormány szintű és minisztériumi hatáskörben történt, amit általában a HM végzett, de a hadtudomány társadalomtudományi jellegéből fakadóan a hadsereget érintő többi kutatási főirány gazdája azonban az MTA volt.

A nyolcvanas évtizedben a hadtudósok munkájukkal sok elismerést szereztek. Maradandó teljesítményeikből bőven meríthetünk az országvédelem és a Magyar Honvédség korszerű fejlesztése érdekében.

Az 1980-as években az MTA felismerte, hogy a hadtudománynak helye van az Akadémián. Ezt jelezte, hogy 1983-ban a HM ajándékát, Kiss Károly honvéd ezredes, első katonaaikadémikusunk portréját, az MTA elnöke vette át, amit azután elhelyeztek az elhunyt neves akadémikusok arcképcsarnokában.

A hadtudósok⁸ egyre több akadémiai tudományos bizottság munkájában vettek részt, és szereztek elismerést tevékenységükkel a hadtudománynak. A hadtudomány tekintélyének növekedését jelentette, hogy több hadtudós cikke jelent meg az MTA folyóiratában, a Magyar Tudomány hasábjain. Zrínyi Katonai Kiadó számos hadtudományi művet adott közre.

A hadtudomány helyét a tudományok rendszerében jól tükrözte az MTA és a HM 1986-os igen fontos együttműködési megállapodása is. A jól alakuló helyzetre azonban rányomta a bélyegét az a körülmény, hogy a katonai vezetés a hadsereg megoldatlan bajaira azonnali orvosságot várt a még mindig féllábon álló és több fontos ágát nem is művelő hadtudománytól és tudósaitól. A katonai vezetésnek ez az igénye és követelménye azonban teljesíthetetlennek bizonyult a hadtudományi kutatás számára.

* * *

A rendszerváltás történelmi fordulata után, a reformtörekvések szellemében fokozatosan megtörtént a Magyar Tudományos Akadémián a hadtudomány egyenjogúsítása. Ennek a folyamatnak fontos állomásai voltak a Magyar Hadtudományi Társaság megalakulása, a Tudomány- és Technikatörténelmi Komplex Bizottság Hadtudomány- és Haditechnika-történelmi Albizottságának és a Történettudományi Bizottság Hadtörténelmi Munkacsoportjának létrejötte, a hadtudomány hazai értelmezéséről megtartott konferencia, az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) pályázatainak való hadtudósi részvétel, a hadtudomány művelőinek szereplése a sajtóban, a rádióban és a televízióban. Ám ami a legfontosabb: a hadtudományi kutatók teljesítményei és eredményei. Ezek tették lehetővé, hogy 1994 augusztusában kezdeményezzék az MTA Hadtudományi Bizottságának újjáalakítását, ami az MTA és a

8 1980-ban 124, 1985-ben 169, 1989-ben 233 (köztük 26 MTA-doktor) volt a minősítettek száma. 1980 és 1989 között 116 kandidátusi, 1981 és 1989 között 27 MTA-doktori értekezés eredményes védeése történt meg.

IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya vezetésének egyetértésével 1994. szeptember 5-én megtörtént és október 10-én az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya megválasztott 30 fős Hadtudományi Bizottsága megkezdte munkáját.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény értelmében 1994 júliusától 1995 januárjáig a mintegy 260 hadtudományi minősítéssel rendelkezők közül 163 minősített nyilatkozott úgy, hogy tagja kíván lenni az MTA köztestületének. (A közel 12 ezer minősítettből 6463 fő köztestületi tag.)

A 163 minősítettből 141 a Hadtudományi Bizottság, 22 pedig tizenhárom másik akadémiai bizottság köztestületi tagja lett. A 163 köztestületi tag megoszlása azt mutatja, hogy a legkülönbözőbb szakterületek, intézmények és szervezetek képviselőit tömöríti az Akadémia. Az MTA, a IX. Osztály és a Hadtudományi Bizottság minden esetben, számít munkájukra, véleményükre, szakértelmükre, amikor például átfogó tudományos, tudáspolitikai, társadalmi vagy honvédelmi kérdésben kell akadémiai véleményt megfogalmazni, illetve eljuttatni ezt a véleményt a társadalom különböző rétegei számára.

Berek Lajos

A Kiss Károly Hadtudományi Klub az MHTT szervezetében⁹

A mai konferencián valószínűleg minden előadás egy kicsit szubjektív, hiszen az elmúlt 30 év történeiről mindenkinek más emlékképei vannak.

A tárgyidőszakban a Kiss Károly Hadtudományi Klub (a továbbiakban: Klub) életének jelentős, személyekhez kötődő fordulópontjai voltak. Mindenképpen meg kell emlékezni a Klub első elnökeiről, az alapító elnök *Móricz Lajos*ról és a választott tisztségében őt követő *Vasvári Vilmos*ról. Móricz Lajos 1990-ben a Magyar Hadtudományi Társaság (MHTT) első elnöke lett, megválasztása után vált meg a Klub élén betöltött pozíciójától. Ekkor lépett helyébe Vasvári Vilmos, aki nagyon aktív és segítőkész ember volt és eredményesen vezette tovább a Kiss Károly Hadtudományi Klub munkáját. Feltétlenül ki kell emelni *Héjja István* szerepét és tevékenységét, aki 2001 tájékan, alapító tagként, és – akkor már – a Magyar Hadtudományi Társaság egyik elnökhelyetteseként sokat tett azért, hogy a Klub eredményesen működhessen tovább.

A Klub működésének egyes időszakait sokféleképpen lehet szakaszolni. Erre 15 évvel ez előtt elsőként Vasvári Vilmos tett kísérletet, amikor megírta A Kiss Károly Hadtudományi Klub 15 éve című munkáját.¹⁰

⁹ A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

¹⁰ Vasvári Nagy Vilmos: *A Kiss Károly Hadtudományi Klub 15 éve*. Budapest, 1998. HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály.

Én a harminc évet három szakaszra tudnám tagolni. Az első 1983-tól, a Klub megalakításától a Hadtudományi Társaság megalakításáig, 1990-ig tartó időszak, amikor a Stefánia Palotában, a hadsereg központi művelődési házában tartottuk rendezvényeinket. Ebben az időszakban a Klub a művelődési ház egyik tudományos fórumaként működött. Az időszak főbb eredményei abban ragadhatók meg, hogy a Klub működése lehetőséget kínált a Varsói Szerződés koalíciós keretei közötti ténykedés jellegzetességeinek vizsgálatára és amellet a Magyar Néphadseregre jellemző nemzeti sajátosságok megvitatására.

A második időszakban a Klub már a Hadtudományi Társaság keretei között működött. Ez a szakasz 1990-től nagyjából 2006-ig tartott. Ekkortájt főként az euroatlanti orientáció kérdéseivel, a Magyar Honvédség által megoldandó elméleti problémák feltárásával foglalkoztunk. Ezt főként az indokolta, hogy a Varsói Szerződés felbomlása után a honvédségnek önállóan kellett megoldania feladatait. Fontos kérdéseket vetettek fel a '90-es években a békepartnerség, a majdani NATO- és Európai Unió tagság által kínált lehetőségek.

A harmadik szakasz 2006-tól kezdődött, amikortól a Klub, továbbá a Biztonságpolitikai Szakkollégium és a Magyar Hadtudományi Társaság Biztonságpolitikai Szakosztálya mind szorosabban kezdett együttműködni. Ebben az időszakban történt meg a Kiss Károly Hadtudományi Klubnak és a Magyar Hadtudományi Társaság Biztonságpolitikai Szakosztályának az összeolvadása és 2007-ben a Kiss Károly Hadtudományi és Biztonságpolitikai Szakosztály megalakulása.

1990-ben a Kiss Károly Hadtudományi Klub kezdeményezésére megalakult a Magyar Hadtudományi Társaság. Felmerült a kérdés, hogy mi legyen a Klubbal a továbbiakban. A tagok álláspontja az volt, hogy a Klubnak a Hadtudományi Társaság keretei között, annak tudományos fórumaként kell működnie a továbbiakban. Természetesen a ki-ki fenntartotta magának a jogot, hogy részt vegyen a Társaság valamely szakosztályának munkájában.

Az összejöveleket ekkortájt féléves munkaterv alapján, havonta egy-egy alkalommal a Stefánia Palota Intarziás termében tartottuk. A munkatervet mindig májusban hagyta jóvá az elnök előterjesztésére a tagság. A rendezvények egy-egy 20–25 perces vitaindítóval kezdődtek, amiket az előadóhoz címzett kérdések feltétele, majd vita követett. A levezető elnök mindig az adott rendezvény házigazdája volt. Lehetőség volt arra is, hogy a rendezvény házigazdája és előadója szerény tiszteletdíjat kapjon tevékenységéért a művelődési háztól, amelynek vezetősége egy referenst is kijelölt a Klub ügyeinek intézésére.

Az elnökség fontos feladatának tekintette az akkori doktoranduszok: az aspiránsok bevonását a Klub munkájába. Évente két-három fiatal tudós kollégát vettünk fel, aminek az volt a feltétele, hogy egy ajánló ismertesse az illető addig munkásságát és a tagság formálisan is befogadja az illetőt. Természetesen lehetőséget biztosítottunk az aspiránsoknak arra is, hogy ismertessék kutatási eredményeiket.

A rendszerváltás első éveiben változások történtek a Stefánián: a művelődési háznak egyre több bevételt kellett produkálnia. Így mind a Kiss Károly Hadtudományi Klubnak, mind pedig az 1989-ben megalakult Lahner György Haditechnikai Klubnak terembérleti díjat kellett fizetnie a továbbiakban, amit a Hadtudományi Társaság felvállalt.

2001-ben váratlanul elhunyt az akkori elnök, Vasvári Vilmos. Ez – a gyászon túlmenően – átmeneti üzemviteli nehézséget okozott a Klub vezetésének, hiszen nem volt készen a következő félév munkaterve. Mintegy fél esztendeig szünetelt a Klub tevékenysége. A helyzetet Héjja István mentette meg. Ő ekkor már a Magyar Hadtudományi Társaság egyik elnökhelyettese volt és – felajánlva segítségét – engem inspirált az elnöki teendők ellátására.

A Klub székhelyét áthelyeztük az Üllői úti campusra, amelynek Bolyai Emlékszobájában tartottuk rendezvényeinket.

Ekkorra, 2000. január 1-jére befejeződött a katonai felsőoktatás teljes integrációja és megalakult a Nemzetvédelmi Egyetem Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kara. Rövidesen beköltözött a Hungária körútra a szentendrei campus állománya is. Kézenfekvő volt a klubvezetés azon törekvése, hogy minél több katonahallgatót vonjunk be a klub munkájába.

2005–2006 tájékán felmerült az egyetemi intézmények egy bázisra történő összevonásának igénye. Lehetőség kínálkozott arra, hogy rendezvényeinket a továbbiakban az egyetem központi könyvtárának Tudós Kávézójában tartsuk. A Klub elnöke ekkor Héjja István volt, akitől *Csery Péter* vette át a megbízatást.

* * *

Végezetül tekintsük át a Kiss Károly Hadtudományi működésének főbb célkitűzéseit, amelyek – egyebek mellett – a következők voltak:

- tájékoztatás,
- fórum biztosítása,
- az oktatás és a tudomány egységének elősegítése,
- a fiatal kutatók munkájának segítése,
- kutatási eredmények bemutatása,
- szakmai és tudományos viták befogadása.

A Klub tagságának mintegy 50%-a immáron hagyományosan a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem állományából tevődött és tevődik ki, a többiek pedig részint a Honvéd Vezérkar, részint a Honvédelmi Minisztérium aktív- és nyugállományú katonái.

MÁSODIK PANEL

A NATO-tagságra való felkészülés, a szemléletformálás (90-es évek)¹¹

*A második panel közreműködői: Szenes Zoltán, Kiss Petra, Mécs Imre,
Berek Lajos, Hajós Dezső és Németh József Lajos*

Mécs Imre¹²

A magyar politikai gondolkodás és a NATO-tagság¹³

Köszönettel vettem a felkérést ennek a retrospektív előadásnak a megtartására. Úgy ítélem meg, hogy nagy szükség van ezekre a visszaemlékezésekre, mert időnként meg kell állni a rohanó világban és megpihenni, a megtett útra visszatekinteni. Így van ez az egyes emberek esetében épp úgy, mint az országéban.

11 Témagazda: prof. dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes, CSc, az MTA HB elnöke, tanszékvezető egyetemi tanár. Levezető elnök: Dr. Berek Lajos ny. ezredes, CSc.

12 Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának volt elnöke.

13 A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

Most lesz az I. világháború kitörésének évfordulója. A magyar társadalom pedig a mai napig nem nézett szembe az I. világháborúval, amelyről a közgondolkodásban mindenféle tévhit kering. Nem néztünk szembe a Horthy-rendszerrel, a II. világháborúval (amely a tudósok szerint folytatása, „második fejezete” volt az elsőnek), a bolsevizmussal. De nem néztünk szembe a rendszerváltással sem. Azzal, hogy végre jogállamban élhetünk... Nagyon messzire visz ez. Igenis, szembe kell nézni, emlékezni kell és le kell vonni a tanulságokat. A saját hibájából tanul az okos ember, a bölcs.

Azért örülök meghívásnak, mert módot ad életünk egy fontos szakasza történéseinek: a rendszerváltással, a NATO-felvétellel összefüggő közös emlékek felidézésére.

Én 1956-ban voltam végzős egyetemista a Budapesti Műszaki Egyetemen. Én is – mint sokan mások – részt vettem a forradalomban; én is – mint sokan mások – elszenvedtem a forradalom leverését követő megtorlást. Ott van az én origóm: '56. És '56 jegyében tudtunk később a rendszerváltást akarók élére állni.

'56-ról a NATO jut eszébe, hiszen 1956 januárjában Eisenhower elnök meghirdette a *rab nemzetek évét* és bízta a rab nemzeteket, hogy próbáljanak szabadok lenni. És amikor két rabnemzet, a lengyel és a magyar megpróbálta, akkor ők elegánsan kihátráltak belőle... A magyarság akkor abban reménykedett és bízott, hogy a nyugat segíteni fog. Ma, politikus ésszel belátom, hogy e várakozás nem volt reális. De akkor tűnt fel először a NATO. Utána, a rendszerváltás előtti időszakban legnagyobb meglepetésemre Horn Gyula egy biztonságpolitikai értekezleten vetette fel Magyarország NATO-csatlakozásának lehetőségét. Ezzel nagy követ dobott a vízbe, terjedtek a hullámok, de elkezdtek az emberek gondolkodni. Az akkori demokratikus ellenzék – '56 szellemi örökségére támaszkodva – előkészítette a rendszerváltást s a kedvező nemzetközi, illetve szovjet belpolitikai helyzet nyomán sikerült a rendszerváltást végigcsinálni. Óriási dolog volt ez!

A rendszerváltás kapcsán a legfontosabb a bizalom kialakítása, a bizalmi helyzet megteremtése volt. Az előző rendszer a gyanakvásra és a bizalmatlanságra épült, hiszen a besúgás, a lehallgatás rendszeres volt. A mi hálósobánkban is volt lehallgató mikrofon és mi ennek ellenére nyíltak voltunk. De most nem erről akarok beszélni.

A régi rendszer józan, bölcs, akkor fölkerült vezetőinek a segítségével közösen, Deák Ferenchez méltó gondolatokkal sikerült megvalósítani a rendszerváltást, ami óriási érték volt. És ebben a hatalmas munkában volt néhány rendkívül fontos kérdés: a biztonság, a hadsereg, az akkor távolinak tűnő NATO-tagság kérdése.

A rendszerváltás sodrában, amikor Horn Gyula lett a külügyminiszter, Németh Miklós, a mindenért felelős és nagyon progresszív miniszterelnök, a magyarság óriási érdemeket szerzett. Az egész nyugati világ úgy könyvelte el, hogy a keleti térrésznek nemcsak a „legvidámabb barakkja” Magyarország, hanem a legbátrabb része. Jó volt akkor magyarnak lenni! Jó volt kimenni a Bundestagba, jó volt a sok elismerő szót hallani! Bár ma is így lenne, de akkor így volt!

Ebben a helyzetben megint felvetődött a NATO-tagság kérdése. Az amerikaiak „bedobták” a Partnerség a Békéért jelszavát, amelytől első pillanatban meghökkenünk és attól tartottunk, hogy nem vesznek komolyan bennünket... De kiderült, hogy ez a partnerség nem volt valamiféle „gittegyelet” és rájöttünk, hogy a NATO alapvető taktikájának és stratégiájának a vetülete volt.

A NATO-t addig katonai, védelmi szervezetként kezeltük és kiderült, hogy sokkal több annál: kapcsolatokat létrehozó, eseményeket elemző, az emberek bizalmát felkeltő szervezet. Gondoljuk meg, hogy annak idején a franciák és a németek hogyan gyűlöltek egymást – és ma a franciák és a németek a NATO-n belül egymás mellett ülnek, egy francia vezérkari tiszt egyszerűen áttelefonál német kollégájának és megkérdezi azt, amiért egykor kémeik tucatját küldték a másik országba... Tehát egy bizalmi légkör alakulhatott ki a NATO segítségével.

Egy másik fontos élményem, felismerésem az volt, hogy a NATO-nak rendkívül kifinomult módszerei, intézményei vannak a problémák feltárására és kezelésére. És ezek majdhogynem értékesebbek, mint az 5. paragrafus,¹⁴ vagy értékesebbek, mint a katonai együttműködés. E kijelentésért, ami civil mérnökként fogalmazódott meg bennem, megkövetem a katonákat. De a békepartnerségben¹⁵ ez az erő nyilvánult meg. És hamar rájöttünk arra, hogy az nem üres keret, hanem olyan kezdeményezés, amit érdemes kihasználni.

Nagyon sok probléma volt például a romániai rendszerrel, a Ceaușescu-rendszer végnapjaival, amikor konvojokat küldtünk Romániába segítségül. És utána a Pfp-tanácsban egymás mellett ültünk és a katonák barátkoztak egymással! A romániai válság időszakában a magyar vezérkari főnök áttelefonált román kollégájának és megnyugtatták egymást: ne féljete, segítünk, információkat adunk. Tehát a katonai szféra elkezdte segíteni a nagy átalakulásokat és a demokratikus átmenetet. Nagyon fontos dolog volt ez!

Utána a kerekasztal-tárgyalások eredményre vezettek, a demokratikus ellenzék bevonult a parlamentbe, különböző pártállású tagjai bekerültek a honvédelmi bizottságba, a nemzetbiztonsági bizottságba, hogy képviseljék a rendszerváltás érdekeit. Én személy szerint így kerültem kapcsolatba a honvédelmi szférával. Én valamikor az egyetemen komoly honvédelmi felkészítésben részesültem, hála a Műegyetem egykori katonai parancsnokának, akivel aztán együtt ültem a börtönben...

A honvédelmi bizottságban végzett munkám során egyre jobb benyomásokat szereztem a katonákról, akikről kiderült, hogy igen sok értelmes ember van közöttük; olyanok, akikkel érdemes beszélgetni és meghallgatni őket – tehát bizalommal viseltetni irántuk. Visszatekintve, úgy ítélem meg, hogy mérnöki szocializációm, észjárásom sok tekintetben rokon a katonákéval, akik szintén nem szeretik a sok beszédet, olyasmit követelnek, amit meg is lehet csinálni, és ami a legfontosabb: hogy a mérnökökhöz hasonlóan felelősségre vonhatók hibás döntéseikért.

Megindult tehát ez a kölcsönös bizalmon alapuló érintkezés és kiderült, hogy a katonák is örülnek annak, hogy demokráciában élhetnek, amelynek alapjait ők hajlandók a maguk eszközeivel támogatni.

Közben az események felgyorsultak: az I. világháború eredményeképpen létrejött összes gyűjtőállam széthullott. Így Jugoszlávia is, amely pedig évtizedeken át

14 A NATO-tagállamok biztonsága legfőbb garanciáját a Washingtoni Szerződés kollektív védelemről rendelkező 5. cikkelye jelentette. (A szerk.)

15 A Békepartnerség (Partnership for Peace – Pfp) a NATO és az azzal partneri viszonyt kialakító 23, részint az egykori Varsói Szerződéshez tartozó más állam 1994-ben kialakított együttműködési programja. (A szerk.)

példakép volt számunkra. Azonos nyelvű, bár más írásjeleket használó, más vallást követő, korábban egy államalakulatban élő népek fordultak szembe hihetetlen gyűlölettel egymással. Déli határainkon polgárháború kezdődött.

Rengeteg megkeresés jutott el a Honvédelmi Minisztériumhoz a határok közelében élő emberektől, akik azt kérték, hogy a HM gondoskodjon védelmükről. Amikor egy lokátorállomást telepítettek az egyik délvidéki gazda telkére, a tulajdonos nem kért pénzt, mert fontosabbnak vélte biztonsága garantálását, mint a pénzbeli ellenszolgáltatást.

Ebben a háborúban már az igazságszító oldalán, az igazságszító szerepkörében vehettünk részt a NATO oldalán. És közben a bizalom kezdett erősödni. Rájöttünk arra, hogy a katonai szövetség erőteljesen a bizalomépítésre épül, amire a magyar társadalomban nagy szükség volt.

A következő ciklusban a Szabad Demokraták Szövetsége, amely egyik motorja volt a rendszerváltásnak, egyúttal a talán legradikálisabb politikai alakulat volt, koalícióra lépett a régi állampárt utódpartjának tartott, de valójában megújult Magyar Szocialista Párttal. Ezt óriási viták előzték meg, hiszen vezetőink úgy vélték, hogy egy 52%-os támogatottságú párt mellé indokolatlan beülnie egy 17–18%-os pártnak. De olyan nagy volt a belső és nemzetközi nyomás, hogy nem lehetett kitérni a kihívás elől.

A Pfp után a NATO-felvételre való felkészülés került napirendre, amit a honvédség akkori vezetői, többek között Végh Ferenc vezérkari főnök, fontos feladatuknak tekintettek. Ez annál is inkább fontos volt, mert a NATO nemcsak katonai, hanem társadalmi, politikai képződmény is, amit a felkészülésnél tekintetbe kellett venni.

A tagfelvételt – másfelől – a parlamentnek is meg kellett szavaznia. Ennek előkészítésében fontos szerep hárult a Honvédelmi Bizottságra, amelynek akkor már elnöke voltam. Ebben az időszakban sorra hívtuk meg a külföldi nagyköveteket, hogy tartsanak előadásokat a bizottság tagjai előtt. Ekkor megkeresett Kovács László és az Egyesült Államokbeli magyar nagykövet azzal, hogy az amerikai szenátusnak is ratifikálnia kell a magyar NATO-felvételt. Javasolták tehát, hogy az ingadozó amerikai szenátoroknak írjak levelet. Ennek nyomán 31 szenátornak írtam ugyanazt. Végül is megszületett az ottani kétharmad! Részt vehettem a NATO több brüsszeli rendezvényén és örömmel tapasztalhattam, hogy Magyarország a NATO elismert és elfogadott tagja lett.

Az új politikai helyzetben, amikor már nem volt kivel szemben védekezni, mert körülöttünk már mindenki vagy a NATO-nak, vagy a Pfp-nek volt a tagja, a hadseregre teljesen új feladatok vártak.

Összegzésképpen: igen fontosnak tartom, hogy 1994-et követően vált lehetővé először Magyarországon, hogy a választópolgárok a nekik nem tetsző kormányoktól békésen, választások útján szabaduljanak meg – csak úgy, mint más demokratikus országokban. Minden helyzetben létre kell jönnie a bizalomnak, mert annak hiányában nem lehet hatékonyan együttműködni. A honvédségnek, amely maga is összemzeti intézmény, mindig a nemzeti érdeket kell képviselnie.

Németh József Lajos

A biztonságpolitikai gondolkodás evolúciója a '90-es években¹⁶

Mint a szakkollégium elnöke, megköszönöm a Magyar Hadtudományi Társaságnak az általam képviselt kollégisták felkészítéséhez való hozzájárulását. Kissé zavarban vagyok, hiszen előadásomat egykori és jelenlegi tanáraink előtt kell megtartanom, akik megélték a tárgyidőszakot, sőt, annak cselekvő részesei voltak.

A most ismertetni tervezett előadásnak egy korábbi változata már elhangzott a Kiss Károly Hadtudományi Klubban. Az annak alapját képező irányított interjúkat több jelenlévő személlyel készítettem.

A továbbiakban a címben jelzett kérdéskörrel kapcsolatban saját állásponantomat szándékozom kifejteni. Nem kívánok „belemenni” eseménytörténeti részletekbe, amelyeket a történészeknek kell vizsgálniuk. Megkísérlek viszont egyfajta egészséges távolságtartást érvényesíteni mondandóm során, hiszen 20–25 éves időtávlatokról van szó.

Előadásom primer és szekunder forrásokra épül. Jó szívvel ajánlom a hallgatóság figyelmébe a tárgyidőszakot elemző kiadványok előszavait, amelyekből többnyire kitűnik, hogy ki, miért írt meg egy könyvet.

A címben jelzett *evolúció* egyfajta folyamatos változást jelent, amelyben a fejlődés jelentheti a legfontosabb összetevőt. Meg kívánom jegyezni azonban, hogy a címben az evolúció szóval jelzett változás nem feltétlenül jelent fejlődést.

Három fő kérdésre kívánok választ adni. Ezek a következők:

1. Mikor értjük meg a biztonságpolitikai gondolkodást? (Természetesen nem konkrét évszámhoz kötve.)
2. Milyen szakaszai vannak? (Ezek ugyanis nemcsak egymásra épülnek, hanem – bizonyos értelemben – egymás mellett is haladnak.)
3. Milyen jellemző vonásai vannak?

Tulajdonképpen már a '80-as évek elejétől, közepétől megjelenik a biztonságpolitikai gondolkodás, részint a nyilvános, részint a nem nyilvános közleményekben. Nemcsak szavakban, hanem írásos gondolatokban is. Természetesen a fogalom korabeli és mai értelmezése nem szükségképpen fedi egymást.

A békekutatást – amely bizonyos elemeit tekintve szintén ebbe a fogalomkörbe illeszkedik – már a rendszerváltás előtt is elég sok kritika érte. Például a Magyar Tudományos Akadémia Intézetközi Békekutató Központja már a '80-as években jelentős konferenciákat szervezett, magyar és angol nyelvű kiadványokat adott közre, majd a '90-es években főként nemzetközi jogi szempontból járult hozzá a biztonságpolitikai gondolkodás evolúciójához.

¹⁶ A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

A biztonságpolitikában a '80-as, de még a '90-es években is a katonapolitikai fogás dominált, hiszen az előbbi az utóbbival párhuzamosan kezdte felépíteni önmagát mind szervezeti, mind szakmai, mind pedig személyi értelemben. Ugyanakkor az állami vezetésben már kevésbé a katonapolitikai, mindinkább a biztonságpolitikai szempontok váltak hangsúlyos elemmé.

Az előbbi kijelentést alátámasztják a könyvtári kulcsszavas kereséseim eredményei. Négy kulcsszó mentén hajtottam végre a vizsgálatokat. Ezek a következők voltak: katonapolitika, biztonságpolitika, védelempolitika és a NATO. Igen érdekes adatok jöttek ki. A különböző nyelvű és műfajú írások címeiben a NATO-fogalom előfordulása jelentős hullámzást mutatott.

A kutatás jelenlegi állapotában – a megfelelő szűrők bevitelének hiányában – nem mutatja meg az egyes években előforduló szórást a fogalmak előfordulási gyakoriságában. Minden esetre egy ilyen fajta statisztikai megközelítés alkalmasnak tűnik trendek érzékeltetésére.

22 interjút készítettem eddig, amelyek 3 fő célcsoportra oszlanak: katonai felső vezetés, egy-egy adott kormányzati ciklusban a politikai vezetés, a témát vizsgáló kutatók, tudósok képviselőinek köre. Ezekben elrejtettem egy SWOT-analízist.¹⁷

Tapasztalataim alapján igen jelentős az a tény, hogy a rendszerváltás időszakában például a biztonságpolitika gyakorlatánál már nem nulláról kellett kezdeni a tevékenységet, hiszen a katonai vezetés vissza tudott nyúlni akár a Varsói Szerződés (VSZ) keretei között kiépített kapcsolatokhoz, a megszerzett tapasztalatokhoz.

1990 januárjában egy NATO–VSZ doktrinális tanácskozássra került sor, amelyen magyar részről Borsits László altábornagy úr vett részt, és amely kommunikációs szempontból figyelemre méltó tapasztalatokkal járt.

Visszatérve az analízishez, a *gyengeségeknél* szükségesnek tartom megemlíteni a politikai változások (ti. a kormányváltások) túlzott hatását, amelyek helyenként a szakmaiság rovására mentek; másfelől egyfajta szétaprózottság figyelhető meg a biztonságpolitikai gondolkodásban, amely érzékelhető a szakmai végrehajtó elemekben, de a civil szerveződésekben is a '90-es évek elején. Vagyis jobb lett volna, ha a különböző szakmai fórumok jobban erősítik az együttműködést mind pénzügyi, mind pedig szakmai szempontból.

A külső tényezőket (nyugati ráhatás, balkáni események stb.) illetően fontosnak tartom megjegyezni, hogy nem helytálló, miszerint a balkáni események csak pozitív vagy csak negatív módon ítélték meg. Az ottani történések részint elősegítettek, részint visszafogtak bizonyos folyamatokat.

Belső tényezők? Az elmulasztott lehetőségeknél a környezeti biztonsághoz való csatlakozás kicsit későn történt meg, bár annak gyökerei utólag is kimutathatók (ld. Bős–Nagymaros ügyének rendezése).

A jellemzők kapcsán említést érdemel (bár a SWOT-analízis önmagában is jellemzés) például a mintakövetés kérdése. A rendszerváltást megelőzően nagy

17 A SWOT angol mozaikszó, amelynek összetevői: strengths – erősségek; weaknesses – gyengeségek; opportunities – lehetőségek; threats – veszélyek. Magyar megfelelője a GYELV- elemzés (ti. gyengeségek – erősségek – lehetőségek – veszélyek). (A szerk.)

mozgástér nem kínálkozott, de a nemzeti sajátosságok adtak némi lehetőséget. A mintakövetés érvényesült a rendszerváltás után is, de sokkalta dominánsabbá vált a nemzeti jelleg. Ekkor időnként ütköztek a biztonságfelfogás professzionális és műkedvelő közelítésmódjai. A slágertémák között említést érdemel például a „körkörös védelem”, amely hatást gyakorolt a biztonságpolitikai gondolkodásra (katonai szempontból talán kevésbé, de politikai szempontból mindenképpen), vagy éppen a *semlegesség* kérdése.

* * *

Konklúziók:

- katonai értelemben a biztonságpolitikai gondolkodás gyökerei már a '80-as években fellelhetők;
- a szakma részéről mind mennyiségi (ld. statisztikák), mind minőségi (nyelvismeret, szakmaközi áthallások iránti növekvő érzékenység stb.) reakció történt, vagyis e tekintetben is van fejlődés.
- minőségi fejlődést illetően – bár a folyamatosság kimutatható – érzékelhető kilengések.
- evolúciós szempontból megjegyzendő, hogy ezt a fejlődést az adaptivitás (ld. NATO-csatlakozás) és az esetlegesség egyaránt jellemzi.

Szenes Zoltán

A NATO-partnerség és a Magyar Honvédség átalakítása¹⁸

A '90-es években a Magyar Honvédség szinte hihetetlen feladatot hajtott végre, hiszen nem egészen egy évtized alatt – a Varsói Szerződés után – a NATO tagja lettünk. Sikeresen megoldottuk, hogy már az első lépcsőben, 1999-ben bekerültünk a NATO-tagok közé, ellentétben például a románokkal, akik ezt nagyon nehezen élték meg.

Ellentmondásos helyzet alakult ki, hiszen sikeresen tagok lettünk, de szinte még be se léptünk, a miniszterelnök mégis elrendelte a stratégiai és védelmi felülvizsgálatot.

Egyfelől a NATO-tagság lehetővé tette a Magyar Honvédség viszonylag kockázatmentes leépítését (az 1989. decemberi 155.000-ról a mai 29.200 főre), másfelől a NATO ösztönzi a politikai vezetést, hogy fordítson erőforrásokat a védelemre...

Én tanultam a Szovjetunióban is, igaz, szakmai akadémián, de ott, a mai felfogás szerinti szakmai MSc-képzésben – eltekintve néhány biztonságpolitikai tantárgyaktól –, a NATO-t nem tanították. Ez azért fontos, mert ha eltekintünk az átalakítás

¹⁸ A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

politikai-ideológiai részétől, a katonai-szakmai oldalon ugyanazok a törvényszerűségek jelentek meg. A katonai átalakításban tehát a váltás gyorsan ment, mert nagyon sok szakmai azonosság van.

Nagyon fontos volt persze a nyelvtudás. Én személy szerint azért tartozok az átalakítás nyertesei közé, mert amíg aspiráns voltam, megtanultam angolul. 1999 után nem fordítják le magyarra a NATO dokumentumait.

Összegezve tehát: a NATO-csatlakozás politikai értelemben egy nagy siker, viszont az érdemi katonai felkészülési folyamat lényegében csak a felvételt követően kezdődött, ami folyamatosan zajlik napjainkig.

* * *

A magyarországi belső változások és a NATO változásai folyamatosan hatottak egymásra és az integrációs folyamatra.

Magyarország az egyetlen olyan NATO-tag, amelyik 1994 óta minden évben NATO-konferenciát szervez a parlament, a Külügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium közreműködésével, függetlenül attól, hogy melyik párt kormányoz. Vagyis a politikai osztály egységesen hitet tesz a NATO-tagság mellett.

Ahogy közeledtünk a NATO-csatlakozáshoz, úgy vált mindinkább egyértelművé, hogy minden fontos döntés – politikai döntés. Ennek nyomán tettünk olyan vállalásokat, amelyek tényleges tartalmával a politika nem volt tisztában, nem ismerte a vállalás szélességét, mélységét és annak konzekvenciáit. 1998-ban például felvállaltuk egy dandár felállítását, amelynek 2005-re meg kellett volna történnie, de ez valójában még mindig a tervezés állapotában van... Fontos tehát, hogy a nemzetközi, a hazai politikai és a katonai szakmai gondolkodásnak összhangban kell lennie.

A rendszerváltást követő időszak magyar politikai gondolkodásában az Európai Unióhoz való csatlakozás jelentette a prioritást. 1991 decemberében Antal József aláírta Brüsszelben a társulási szerződést az Európai Unióval, ami 1994. február 1-jén lépett hatályba, február 8-án pedig aláírtuk a békepartnerségi szerződést.

Mindeközben mi is, – de a csehek, a lengyelek, és a szlovákok is, – úgy éreztük, hogy bennünket nem akarnak felvenni a NATO-ba. Clinton elnök 1994 januárjában külön leült a V4-vel vacsorázni és meggyőzni őket arról, hogy a békepartnerség valójában pozitív dolog, mert felkészít bennünket a majdani tagságra. Ne feledjük: NATO demokratikusan működik...

Ami a nemzetközi változásokat illeti, fontos mozzanat volt a Varsói Szerződés megszűnése és a szovjet csapatkivonás, a NATO részéről 1990 júniusában megfogalmazott londoni nyilatkozat, továbbá Magyarország környezetének megváltozása, különösen a délszláv válság. A NATO-csatlakozás valójában a partnerségi szerződés aláírása után gyorsult fel, még inkább 1995-ben, amikor Magyarország egy bátor döntéssel felajánlotta a NATO-nak a befogadó nemzeti támogatást az IFOR-művelethez. Itt nagyon fontos szerepe volt a politikai döntésnek, amely felgyorsította a folyamatot.

A NATO londoni csúcstalálkozója azért fontos, mert megfogalmazott néhány alapvető kérdést: alkalmazkodni kell az új helyzethez; már nem vagyunk ellenfelek, tehát baráti jobbot kell nyújtani; fontos a diplomáciai és a katonai kapcsolatok felvétele, a dialógus; a megváltozott világban új stratégia kell! Mindennek nyomán

módosították a védelmi alapelveket (csökkentették a nukleáris fegyverek jelentőségét) és 30–40%-al csökkentették az egykori vasfüggöny közelében állomásoztatott csapatok létszámát.

* * *

A NATO részéről is az volt a kérdés, hogy hogyan valósítsák meg a közeledést, aminek módját végül is menet közben „találták ki”. Például azt, hogy ’92-től legyen egy partnerségi tanács, partnerségi program. Tehát gyakorlatilag a NATO is folyamatosan változott.

A szövetség változásai természetesen hatást gyakoroltak a nemzeti politikai-biztonsági gondolkodásokra is. ’93-ig tartott, amíg sikerült kimunkálni az új biztonságpolitikai, védelempolitikai alapelveket, majd ’98-ban körvonalazódtak a máig érvényben levő biztonság- és védelempolitikai alapelvek. A NATO és annak környezete is változott (fejlődött az Európai Unió, Jugoszlávia szétesett, megszületett a Boszniára vonatkozó Dayton-i egyezmény, formálódtak az orosz–NATO kapcsolatok, Afganisztánban is megindult valami), amely időszakot a magyar, a cseh és a lengyel csatlakozás zárta ’98-ban. Ez volt a szövetség első keleti irányú nyitása, bővítése.

A 155.000 fős magyar hadsereg létszáma nem egészen 10 év alatt 100.000 alá csökkent. Ez úgy vált lehetővé, hogy az említett pozitív folyamatok, döntések megtörténtek és a mindenkori magyar politikai vezetés ezeket proaktívan kezelte. Így kerülhetett be Magyarország a NATO-bővítés első körébe. A NATO először kimunkálta a stratégiai koncepciót, megteremtette az együttműködés kereteit (ld. Észak-atlanti Együttműködési Tanács), azután elkezdett „koncepciókat gyártani”, megfogalmazta a bővítés követelményeit. A katonai követelményeket azonban a csatlakozó országok ’98 őszén már különösebb előrejelzés nélkül kapták meg. A NATO tehát folyamatosan alakult át és erre a szervezet politikai és katonai vezetése egyaránt képesnek bizonyult.

* * *

Az említett változások – amiket nem mindenki volt képes befogadni – jól nyomon követhetők Lőrincz Kálmán *Menetben* című könyvében. Az akkori 40 év körüliek könnyebben alkalmazkodtak a változásokhoz, de a tíz évvel idősebbek már sokkal nehezebben...

’94-ig alapvetően nemzeti haderőépítés folyt (ki kellett dolgozni az országvédelmi doktrínát, amelynek során a korábbi kétharmados támadó kapacitásokat egyharmadra kellett csökkenteni; új egyenruhánk lett; megváltoztak az alakulatok elnevezéseinek elvei; Néphadsereg helyett Magyar Honvédség; „elvtárs” megszólítás helyett „úr” stb.). ’95-től már megkezdődtek a Pfp-gyakorlatok, 1995 októberében megalakult az Euroatlanti Integrációs Munkacsoport (sajnos 1999-ben megszüntették) és folytathatnánk a sort. Tehát elindult a folyamat és ezt a politika vezérelte.

’94 után szinte azonnal el kellett kezdeni a haderő-átalakítást. Ez a folyamat jól nyomon követhető Végh Ferenc PhD-értekezésében, amely tartalmazza, hogy mit tettek meg akkor és mit kívántak megvalósítani 2003-ig. Ennek egy részét megcsinálták (például megalakultak a haderőnemi vezérkarok, amiket aztán később megszüntettek). Már az értekezésben felmerült az altiszti akadémia létrehozásának szándéka (1998-ban!), amely aztán valójában 2011. november 15-én jött létre Szentendrén.

Abban az időszakban a kulcsszó a *kompatibilitás* volt, ami lényegében annyit jelentett, hogy legyünk képesek együtt dolgozni másokkal, miközben nem akadályozzuk a többieket. Ma az együttműködési képesség, az *interoperabilitás* kerül előtérbe, ami a kapcsolódásnak már egy másik dimenzióját jelzi.

A csatlakozási folyamattal együtt tehát elindult egy sok áldozattal, veszteséggel járó, fájdalmas haderőreform. Az első kormányzati időszakban ez a *nemzeti önerőre való támaszkodás politikájaként* fogalmazódott meg, amelynek öt fő iránya volt: a VSZ-kapcsolatok lebontása, a fegyveres erők depolitizálása, a politikai szinten meghirdetett „körkörös védelem” (amely valójában területvédelem volt), az euroatlanti kapcsolatfelvétel, a haderőcsökkentés és haderő-átalakítás.

Markáns váltás 1994–98 között kezdődött. '95-től már csapatokat (nem szakértőket!) küldtünk mindenfelé. A Boszniában települő műszaki zászlóalj aztán a következő öt évben hihetetlen érdemeket szerzett, hiszen nemcsak valóságosan épített hidakat, hanem a lelkekben is (ld. mosztári híd)! Mindez igen jó hírért keltette a magyar katonának. Már a '90-es öbölháborúban is jelen volt egy orvosi kontingens, de igazából '95-től kezdtünk jelentősebb erőket küldeni a különböző NATO- és ENSZ-missziókba. A bizalomépítés jegyében elindultak a két és többoldalú kapcsolatok. A '91-ben indult Visegrádi Együttműködés igen komoly eredményeket könyvelhetett el '95–'96-ban. Igen nagy jelentőségű volt az Országgyűlés 1995-es döntése a befogadó nemzeti támogatásról (ld. a taszári repülőternek és bizonyos pécsi objektumoknak a NATO rendelkezésére bocsátása), ami igen sokat jelentett a majdani tagfelvételünk szempontjából. Ebben az időszakban tehát *jó* döntések születtek! A politika fontosnak tartott egy kampányt: a csatlakozással összefüggő népszavazás előkészítését.

* * *

Végül is 1999. március 12-én tagországa lettünk a NATO-nak. Ez komoly politikai siker, de az örömet rövidesen beárnyékolta a felismerés, hogy még igen sokat kell tenni a megfelelés érdekében.

A kapcsolódási folyamat elejétől látszott, hogy a régi, VSZ-típusú tömeghadserg alkalmatlan a NATO-csatlakozásra, ezért a Németh-kormánytól kezdve mind egyik formálgatott rajta valamennyit. Németh Miklós 100.000 főre csökkentette a hadsereget, megszüntette a Munkásőrséget, kivonultak a szovjet csapatok, folyamatosan csökkent a sorkatonai szolgálat időtartama. A politikai vezetés és a társadalom egyaránt hivatásként, szakmaként akarta látni a katonai szolgálatot. Közben természetesen változtak a törvények is. A '93-as törvény vitte be a védelempolitika alapelveit a jogalkotásba. A '94-es parlamenti ciklustól még bátrabb lépések kezdődtek a NATO-csatlakozás irányába (60.000 főre csökkent a létszám, új vezetési rend jött létre, sor került bizonyos beszerzésekre, tovább csökkent a sorkatonai szolgálat időtartama). Ezzel jutottunk el a NATO-ba, de a tagsággal szinte egyidejűleg hirdette meg a miniszterelnök az elkerülhetetlen stratégiai felülvizsgálatot.

Nem volt egyszerű ez a folyamat, mert a változásokat ugyan akarta az ország, de ehhez erőforrások nem álltak rendelkezésre. 1989-ben még a GDP 2,61%-át fordítottuk a védelemre, 1999-ben már csak 1,65%-át, ami reálértékben 30–40% eltérést jelent. Az átalakítás tehát úgy kellett megcsinálni, hogy nem voltak többlet-erőforrások. Mindeközben tömeges eszköz kivonásra került sor, bár volt egy minimális

fejlesztés is (ld. az államadósságból származó MiG–29-esek, T–72-esek, később a Mistrálok rendszerbe állítása).

A második ciklus alatt megszűnt a haderő tömeghadsereg-jellege, jelentős mértékű volt a létszámcsökkentés, a támadótechnika csökkentése, elindult a békefenntartásban való részvétel. Végül is 2004. november 3-án létrejött az önkéntesekből álló haderő.

NATO-hatásra a Magyar Honvédség tízéves hosszú távú fejlesztése állandó kihívás elé állítja a kormányzatot. Beléptünk a NATO tervezési rendszerébe és kezdetét vette a NATO-kompatibilitás kialakítása. Közben '98 szeptemberében megjelentek a *minimum katonai követelmények*. Ennek keretében az első fontos lépés volt az integrálódás a NATO légvédelmi rendszerébe. A légi erőknek a NATO-hoz illeszkedő elemei modernizálódtak a legjobban. A következő illeszkedési pontot a biztonsági dokumentumok jelentették, hiszen a kétharmados többséggel elfogadott '95-ös nemzetbiztonsági törvénynek a dokumentumok minősítésére vonatkozó előírásai nem harmonizáltak a NATO normáival. A harmadik fontos terület a NATO-pozíciók feltöltése volt, ami megvalósult. A negyedik pedig az (akkori) kijelölt erők felkészítése, ami szintén megvalósult. Ennek az illeszkedési folyamatnak 2006 decemberében lett vége, amikor megkaptuk a NATO-tól a teljes műveleti együttműködési képesség elismerését.

Kiss Petra

A NATO megjelenése a hazai hadtudományi szakirodalomban (1990–1999)¹⁹

A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoportja 1995-ben állt fel és számos tanulmánnyal járult hozzá a NATO jobb megismeréséhez. Fontos forrást jelentettek a *Honvédelem négy éve* című kiadványsorozat egyes elemei, továbbá a Stratégiai Védelmi Kutatóintézetben zajló kutatásokat bemutató publikációk, cikkfordítások.

A folyóiratok közül kiemelten a Hadtudomány, illetve az Új Honvédségi Szemle járult hozzá a téma bemutatásához. E periodikák csaknem valamennyi lapszámukban foglalkoztak a NATO-val, Magyarország perspektíváival a szövetségben. A Hadtudományban – bár a folyóirat 1991 és 1999 között mindvégig foglalkozott a témával – 1994/95 fordulóján szemmel láthatóan megnövekedett a Magyarország biztonság- és védelempolitikájával foglalkozó publikációk száma. Ezen belül különösen a haderő-átalakítás és a magyar politikai lehetőségek vizsgálata. Az Új Honvédségi Szemlelben '91 és '92 között jobbra a nemzetközi katonai kapcsolatokkal foglalkozó cikkekben követhető nyomon a NATO iránti érdeklődés. Főként '94 és '98 között jelent meg sok, a témával foglalkozó publikáció. A '90-es évek második felében jelentős

¹⁹ A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott korreferátum hanganyagának szerkesztett változata.

hangsúlyt kaptak a közös gyakorlatokkal foglalkozó elemzések, a balkáni térség és az SFOR kérdései. Érdekes, hogy a Hadtudománynak a lapszámok elején található Biztonságpolitika rovata foglalkozott főként az együttműködés, a csatlakozás kérdéseivel. Az Új Honvédségi Szemlében 1997-től indult egy Integráció című rovat.

A források között kell megemlíteni a Társadalom és Honvédelem című folyóiratot, amely a csatlakozás évében tematikus különszámot jelentetett meg. Az Akadémiai Közlemények (később Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények), a Bolyai Szemle főként a katonai szakmai kérdésekkel foglalkoztak.

Az 1990-es évek elején elsősorban a világrend változásával, a Varsói Szerződés felbomlásával, a hatalmi vákuum kialakulásával foglalkoztak az említett periodikákban közölt cikkek és tanulmányok. Az útkeresés a semlegességtől valamely katonai szövetségbe való belépés lehetőségéig terjedt. Sokat foglalkoztak a NATO-tagállamok haderőivel, a kölcsönös látogatások tapasztalataival. 1995-től mindinkább előtérbe kerülnek a NATO-csatlakozás feltételei, majd a '90-es évek második felében a balkáni térség, a békepartnerségi keretekben folytatott együttműködés, a gyakorlatok tapasztalatai kaptak nagyobb hangsúlyt. A katonai-szakmai kérdések közül kiemelt figyelmet élveztek a légierő, a logisztika, a térképészet.

A publikációkban természetesen nemcsak pozitív megítélésekkel találkozhatunk. A kétkedő jellegű írások azonban jobbra nem a katonai, hanem a civil folyóiratokban (például Társadalmi Szemle, Mozgó Világ stb.) bukkantak fel. Létrejött egy önálló tanulmánykötet *Ámokfutás a NATO-ba* címmel.

Összességében megállapítható, hogy 1990 és 1999 között a témával foglalkozó publikációk a védelmi szféra széles spektrumát fedték le és a nagypolitika szintjétől a katonai-szakmai kérdésekig terjedt ki a figyelmük. A tanulmányok többségét a nyitottság és pozitív szemlélet jellemezte.

Hajós Dezső

A NATO-csatlakozás kormányzati szintű kommunikációs támogatása²⁰

Volt egy unikális eleme a NATO-csatlakozásnak, amit a politika – természetesen az Országgyűlés támogatásával – nagyon merészen bevállalt: minden más országtól eltérően népszavazással kívánta megerősíteni a NATO-csatlakozásra való hajlandóságot.

1996 őszén készült egy, a témával összefüggő közhangulat állapotát bemutató térkép, ami még csak 49%-os támogatottságot jelzett. Igen sokan voltak a kellő ismerettel nem rendelkező bizonytalanok, mintegy 10% pedig határozottan elutasította a csatlakozást.

²⁰ A 30 év a hadtudomány szolgálatában című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott korreferátum hanganyagának szerkesztett változata.

1997 őszen a népszavazásnak három lehetséges kimenetele volt:

- érvénytelen népszavazás, amely annulálná a meghívást;
- minimális érvényességű népszavazás, amely megingathatja a későbbiekben kívánatos támogatás megerősödését;
- a pozitív várakozás (kb. 60–70%-os támogatottság), amire az egész előkészítő munka alapozódott, és amire később rá lehet építeni az egész integrációs folyamatot (beleértve az Európai Unióhoz való majdani csatlakozást is).

1996 őszen a kormány elkészítette a NATO-csatlakozás kommunikációs stratégiáját, amely munkában résztvevők megkezdték a közvéleményi térképek kidolgozását. A stratégia kidolgozásában és valóra váltásában a vezető szerep a Külügyminisztériumra hárult. A Honvédelmi Minisztérium szakértői „beszállítóként” vettek részt a vállalkozásban.

Miről is volt szó? Adott volt egy közvéleményi térkép, amely mutatta a támogatottság/elutasítottság állapotát. Volt továbbá egy feltárt médiafogyasztási szokásrendszer. Ha ezt a két elemet egymásra csúsztatjuk, akkor láthatóvá válik, hogy a közvélemény mely szegmenseire kell nagyobb figyelmet fordítani és ezek hogyan szólíthatók meg. Ez a tevékenység kb. egy év alatt zajlott le.

A népszavazásra 1997 novemberében került sor 70%-os részvétel és 85%-os támogatottság mellett. A sikert összkormányzati-szintű tanulási folyamat előzte meg és kísérte mindvégig, aminek részesei voltak a projektben résztvevő minisztériumok egymással folyamatos kapcsolatban álló kommunikációs stábjai. Ennek igen kedvező volt a NATO-n belüli visszhangja, a módszer pedig követőkre talált más, a tagságra aspiráló országok körében is.

A kommunikációs folyamatban különös figyelmet kellett fordítani védelmi szektor belső hangulatának alakulására, a tiszti, az altiszti, a legénységi, a polgári állomány beállítódásaira, illetve annak formálására. Ekkor tanultuk meg, hogy *azt kell láthatóvá tenni a közvélemény számára, amit a szabályok nem tiltanak*. Ez pedig valamennyi vezetési szinten sok szempontból újszerű szemléletet igényelt a korábbihoz képest.

Tanulságos volt számunkra az, ahogyan 1995 decemberében megérkezett az első amerikai katona Taszárra. Mi – korábbi beidegződéseinknek megfelelően – arra számítottunk, hogy landol az amerikai repülőgép, abból elsőként kiszáll a legmagasabb rendfokozatú személy és – megfelelően a protokollnak – üdvözli magyar partnerét. Nem ez történt. Várakozás közben az amerikai nagykövetség sajtója hívta fel a figyelmünket arra, hogy nem helyes, ha a VIP-részleget a repülőtér egyik végébe, a média képviselőit pedig a másikba helyezük. Ezeket hozzuk közelebb egymáshoz – javasolta az amerikai kolléga. Igaza volt! Nem az történt, mint amire az akkori vezérkari főnök által vezetett magyar delegáció számított. A leszállt C-130-as ajtaján – a legmagasabb rendfokozatú személy helyett – öt, különböző nemű és rendfokozatú amerikai katona lépett ki, akik a sajtó képviselői (!) útján üzenték a világ közvéleményének, hogy Magyarország földjére nagy szeretettel megérkezett az első amerikai katona. A legmagasabb rangú csak ez után lépett elő, ő már csak röviden megerősítette az elhangzottakat.

Mára eljutott odáig a magyar védelmi szektor, azon belül a Magyar Honvédség, hogy a kommunikációt stratégiai tervezési elemként kezeli a különböző műveletek (sajtónyilvánossági munka, CIMIC, PSYOPS stb.) folyamatában. Ennek a jelentőségét és a módját a békepartnerségi felkészülés időszakában tanultuk meg.

HARMADIK PANEL

A 21. századi hadtudomány, új stratégiák szövetségi rendszer körülményei között²¹

A harmadik panel közreműködői: Deák János, Boldizsár Gábor, Orosz Zoltán, Németh József Lajos, Padányi József és Czene Gréta

Orosz Zoltán

A Magyar Honvédség feladatrendszere²²

Hazánkban az Alaptörvény a jogrendszer alapja. A Nemzeti Katonai Stratégiát a jogrendszer hierarchiájában megelőzi a Nemzeti Biztonsági Stratégia, amelynek célja, hogy irányt mutasson a kormányzati szervek számára biztonságpolitikai kérdésekben. Az ország biztonsága mindenekelőtt közügy, tehát nemcsak a katonák ügye. A stratégia célja, hogy támpontot nyújtson a biztonságpolitikai gondolkodáshoz.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia a honvédséget illetően a következőképpen fogalmaz: „A Magyar Honvédség Magyarország szuverenitása szavatolásának alapvető intézménye, nemzetközi szerepvállalásait tekintve a külpolitika megvalósításának egyik meghatározó eszköze. A Magyar Honvédség alapvető feladata, hogy az Alaptörvénnyel összhangban garantálja hazánk biztonságát, valamint hozzájáruljon szövetségeseink kollektív védelméhez. A Magyar Honvédségnek hazai és nemzetközi feladatai végrehajtása érdekében egyaránt rendelkeznie kell olyan korszerűen felszerelt és kiképzett erőkkel, továbbá rugalmas, hatékonyan

21 Témagazda: prof. dr. Padányi József dandártábornok, DSc, az NKE rektorhelyettese.

Levezető elnök: dr. Németh József Lajos, PhD, a Biztonságpolitikai Szakkollégium tiszteletbeli elnöke.

22 A 30 év a hadtudomány szolgálatában című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

alkalmazható, telepíthető és fenntartható képességekkel, amelyek lehetővé teszik az ország területének és szuverenitásának megvédését, továbbá a NATO keretei között folytatott kollektív védelemhez, valamint az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ nemzetközi béketámogató, stabilizációs, humanitárius műveleteihez való hozzájárulást. A Magyar Honvédségnek rendelkeznie kell olyan képességekkel is, amelyekkel tevékenyen hozzájárulhat a természeti vagy ipari katasztrófák következményeinek felszámolásához.” A honvédség eleget is tesz ezeknek a követelményeknek. Ezt támasztják alá a vörösiszap-katasztrófa, valamint a 2013-as dunai árvíz során nyújtott teljesítményei. Van ugyan katasztrófavédelmi szervezet, de amikor olyan jellegű a fenyegetettség és a baj, akkor hazánkban az egyedüli, legszervezettebb és azonnal fogható szervezet, amelyik önmagát kiszolgálva képes feladatait végrehajtani, az a Magyar Honvédség.

„A Magyar Honvédség fejlesztésének irányait és működési elveit az Alaptörvényben meghatározott, valamint a nemzetközi kötelezettségvállalásainkból fakadó feladatok végrehajtása érdekében, szövetségeseinkkel összehangolva szükséges meghatározni. Mindehhez alapvető a szükséges erőforrások biztosítása, azok célirányos, hatékony felhasználása és ennek egyik rugalmas és gazdasági szempontból is hatékony eszköze a többnemzeti együttműködés, így a védelmi képesség nemzetközi együttműködésben történő fejlesztése és megosztása. A védelmi képességfejlesztésben fokozottan kell támaszkodni a hazai, szövetségi, valamint Európai Unió programokra, elősegítve a nemzeti védelmi és biztonsági ipar fejlődését.” Mindez olyan summázata a honvédség lényegének, aminek – úgy vélem – el kell hangoznia mondandóm felvezetésében.

A Nemzeti Katonai Stratégia a honvédség megújulásának egyik fontos eszköze, amely közép és hosszú távú iránymutatást ad a fejlesztéshez. A rendelkezésre álló költségvetési erőforrások meghatározzák a stratégia végrehajtásának lehetőségeit. Ezek korlátozottsága azonban elősegíti a hatékonyságra törekvő szemléletmód meghonosodását. A stratégia módot ad arra, hogy a honvédség képességcsökkenésének megállítását követően megújult, fenntartható módon fejleszthető haderő jöjjön létre, amely a fokozatosan növekvő költségvetési támogatások révén fokozatosan válik korszerűvé – rögzíti a Nemzeti Katonai Stratégia.

* * *

Milyen feladatai vannak a Magyar Honvédségnek és milyen követelményeknek kell megfelelnie? Ezek elérése érdekében milyen képességekkel kell, hogy rendelkezzen? Valójában mivel rendelkezik és mik a képességhiányai? Amennyiben a képességhiányok akadályozzák a feladatok teljesítését, akkor pénzügyi erőforrást kell hozzárendelni annak érdekében, hogy az Alaptörvényben, illetve a stratégiákban rögzítetteknek eleget tudjon tenni. Napjainkban a gazdasági válság hatására a költségvetés határozza meg, milyen szinten képes kötelezettségeit teljesíteni a honvédség.

Magyarországnak deklaráltan nincs ellenségképe, a szakirányú elemzések szerint a hagyományos fegyveres konfliktus lehetősége elhanyagolható. Magyarország és szövetségesei ellen hagyományos fegyverekkel végrehajtott támadás esélye jelenleg kicsi.

Egy gondolat a Nemzeti Katonai Stratégiából: a Magyar Honvédség képességeinek rendelkezésre állását az Alaptörvényben és a stratégiákban meghatározott feladatai végrehajthatóságának érdekében biztosítani kell! A jelenleg kidolgozás alatt álló katonai doktrína – egyszerűsítve – a fegyveres erők alkalmazásának alapelveit foglalja rendszerbe, egyfajta alkalmazási szabálykönyvként.

A katonai doktrína – a NATO-országok értelmezése szerint – felfogható szűkebb és tágabb értelmezés szerint is. Tágabb értelemben elméleti ismeretek és gyakorlati tapasztalatok összessége, amelyeket a haderő sikeres alkalmazásához tudni kell, tehát ismeretrendszerként célszerű felfogni. Szűkebb értelmezésben egyfajta szabálykönyv, amely a fegyveres erők egészének vagy egyes szegmenseinek alkalmazására vonatkozó alapelvek, iránymutatások gyűjteménye. A doktrína elveket fogalmaz meg, tehát nem szabálygyűjtemény. Elsődlegesen a tisztek gondolkodásmódjára kell, hogy hatást gyakoroljon, közös értelmezést biztosítson, amely a megértést segíti elő. *A hogyan a szakértelem, a mit kell gondolni pedig a nyersanyag, amit a katonai doktrínáknak már békeidőben ki kell alakítaniuk azáltal, hogy értelmet ad annak, amit csinálunk.*

A Magyar Honvédség alapfeladata: hazánk függetlenségének, területi integritásának védelme. Fontos új feladat: a Szent Korona és az ahhoz tartozó kiegészítő jelvények őrzése és védelme. A XVI. századból származó írott források szerint ez mindenkor a katonák, a hadsereg feladata volt.

Egy más közelítésben a Magyar Honvédség feladatai végrehajtásának alapja a felkészítés, kiképzés. Néhány elemet kiragadva:

- a légi rendészeti feladat, amely a NATO-csatlakozásunk első pillanatától kezdődően, folyamatosan érvényesül, NATO szolgálati alárendeltségben;
- a katasztrófavédelem;
- a tűzseréssz-mentesítés, amellyel naponta találkozhatunk;
- a kutatás-mentés feladatrendszere, amely állami feladat, de a Magyar Honvédség kijelölt és speciálisan felkészített erői hajtják végre;
- a terrorizmus elleni harc katonai feladatai, amit napjainkban műveleti területen hajt végre a honvédség, de békétől eltérő körülmények között ez a honi területen végrehajtandó feladatok közé is tartozik.

* * *

Az említett feladatok stratégiai irányítószintjén helyezkedik el a Honvéd Vezérkar, hadműveleti szinten az Összhaderőnemi Parancsnokság, annak alárendeltségében a haderőnemi csapatok és a logisztikai szervezetek.

A Magyar Honvédség várható alkalmazásának jellemzőit a Nemzeti Katonai Stratégia rögzíti. Annak ellenére, hogy a Magyar Honvédség napjainkban alacsony intenzitású nemzetközi műveletekben vesz részt, középtávon képesnek kell lennie magas intenzitású műveletek végrehajtására is.

A válságkezelésre általában olyan, alapfeladatukat ellátni képtelen, gyenge állapotokban kerül sor, amelyekben irreguláris, félkatonai szervezetekkel, felkelőkkel, fegyveres csoportokkal, zsoldos és terrorista csoportokkal szemben kell a biztonságot megteremtteni és fenntartani.

Napjainkban a tömeghadseregek helyét általában a kis létszámú, jól képzett, jól felszerelt önkéntes hadseregek vették át. Megváltozott a kihívás, a biztonsági környezetnek megfelelően új képességek jelentek meg. A Magyar Honvédségben is megjelent a különleges műveleti képesség, amit a megváltozott környezetre adandó válasz kényszerített ki.

A Magyar Honvédség néhány jellemzője: nemzeti hivatásos haderő, a sorozott haderő alkalmazására csak különleges jogrend időszakában számolunk, megszűnt a Magyar Honvédség tömeghadsereg-jellege.

A várhatóan kialakuló kritikus helyzetekre való gyors reagáló képesség fenntartása érdekében a Magyar Honvédség készenléti szolgálati rendszert tart fent, amelyben mintegy 2000 fő lát el szolgálatot. A műveletek vezetése érdekében kidolgozták a Magyar Honvédség műveleti vezetési rendszerét.

A Magyar Honvédség szövetséges keretben, saját erőinek alkalmazásával és a befogadó nemzeti támogatás biztosítása révén alkalmas országvédelmi helyzet kezelésére. A nemzetközi válságelleni műveletek végrehajtása szövetségi művelet részeként lehetséges.

A Magyar Honvédség professzionális haderővé történő átalakítása folyamán sok új kihívással és feladattal szembesültünk. A humánstratégia részeként megtörtént a Magyar Honvédségen belüli életpálya-modell elfogadása. Előttünk álló feladat a kiképzési koncepció továbbfejlesztése, az élet- és munkakörülmények fejlesztése, a létszamarányok javítása (főként a tiszti/altiszti rendfokozati megoszlás tekintetében), a tartalékos rendszer visszaállítása (már több mint 5000 tartalékoskal rendelkezünk).

Néhány gondolat a honvédségi műveletekkel kapcsolatban. Azok a Nemzeti Katonai Stratégiában meghatározottakat követik, kiegészülve a keretekkel és nemzetközi megállapodásokban rögzítettek által meghatározott formákkal. Az 1000 fős ambíció-szint kitöltésére törekszünk. Mindamellet ez viszonylag keveset mond el arról, hogy milyen haderő- és képesség-szinteket tűztünk ki célul a stratégia megvalósítása és kötelezettségeink teljesítése érdekében.

* * *

A Magyar Honvédségnek a haza katonai védelmére, valamint a nemzetközi szerződésekből eredő kollektív védelmi feladatok ellátására, továbbá a Honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló, 2011 júliusában elfogadott törvény alapján, egyéb feladatai végrehajtására is tekintettel, képesnek kell lennie a magyar külpolitikai törekvésekhez igazodva az ország határain kívül folytatott műveletekben egyidejűleg

- egy dandár méretű erő hat havi harci és egy zászlóalj méretű erő hat hónapon túli, akár két év időtartamú, nem harci körülmények közötti alkalmazására;
- vagy egy zászlóalj tartós, hat hónapon túli, akár kétévi harci és egy zászlóalj-méretű kötelék tartós, hat hónapon túli, nem harci jellegű tevékenységére.

NATO-kötelezettségeink teljesítése mellett Európai Unió tagságunk szintén létfenntartású szerepet játszik a stabilitás elérésében, főleg politikai, kulturális és szociális folyamatok útján. E tekintetben a fő stratégiai célkitűzés: az európai katonai képességek növelése. Biztosítani kell azt, hogy az Európai Unió és a NATO kölcsönösen erősödjenek.

Az Európai Unió harccsoport teljesített egy készenléti időszakot 2007-ben és részt vettünk a magyar–olasz–szlovén zászlóalj 2012. évi váltásában. Várható a katonai együttműködés a V4-országokkal 2015 után, mely szándék megerősítésére 2012 áprilisában került sor. Ez a felkészítés folyamatban van. 2014-ben a V4-harccsoport keretében gyakorlatot tartunk Magyarországon, 2015-ben pedig a lengyel keretnemzettel készítjük elő a V4-országok gyakorlatát, amely egyúttal készenlét-ellenőrző gyakorlat lesz.

Körvonalazódik a magyar–olasz–szlovén többnemzeti kötelék bázisán, kiegészülve más közép-európai országokkal egy Európai Unió harccsoport kialakítása.

A rendszeresített magyar missziós beosztások száma 1250, amelyek különböző mértékben vannak feltöltve. 2013. július elsejével képviselettel csatlakoztunk az ulmi és a szeczeni többnemzeti hadtestparancsnokságokhoz is.

Egyéb nemzetközi együttműködési feladatok: stratégiai légi szállítási képesség, amelyet a Pápa Bázisrepülőtér fogad be; Magyarország kilenc NATO-akkreditált kiválósági központban vállalt aktív szerepet, a valamint egy, még nem akkreditált központban, Szlovéniában. Fontos kiemelni a több mint tízéves Magyar–Román Közös Békefenntartó Zászlóaljat, a Tisza Többnemzeti Műszaki Zászlóaljat, a magyar–román–szerb tiszamenti árvízi védekezési gyakorlatokat, és a Romániával, Bosznia-Hercegovinával közös tűzszerész felkészítést.

* * *

Néhány gondolat a Magyar Honvédség középtávú feladatairól. Ezek között az egyik legfontosabb országvédelmi képességeink biztosítása, helyreállítása, a korábban a kritikus szint alá csökkentett fegyvernemi képességek (harckocsizó, páncéltörő, tábori tüzér) helyreállítása. Ennek érdekében jött létre 3 fegyvernemi alegység, ami a további fejlesztések alapja lehet.

A költségvetési támogatás tervezett változásáról: a kormány arra vállalt garanciát az előttünk álló években, hogy a következő 3 évben nominálértékben fenntartja a védelmi támogatást, majd 2016-tól kezdve évente a GDP 0,1%-ával növekedő támogatást ad, ami 2022-re 1,39%-nak felel meg. Ennek megfelelően állítottuk össze a terveinket: katonáink egyéni felszerelésének fejlesztése, a raktárkészletek feltöltése, a közepes légi szállítóképesség biztosítása; a közeljövőben a szállító, illetve a tűztámogató helikopterképesség megújítása, tekintve, hogy a gépek gyakorlatilag életciklusuk végére értek; páncéltörő képesség megtartása és fejlesztése; légvédelmi rakéta-képesség fenntartása.

Boldizsár Gábor

A hadtudomány szerepe a jelenkori tisztképzésben²³

Ha a hadtudományt vizsgáljuk, akkor a mindenekelőtt a hadviselés művészetét, a hadviseléshez kapcsolódó tudásokat kell alapul vennünk. És azt kell látnunk, hogy a haderő hármass feladatrendszer: az ország szuverenitásának, integritásának védelme; különböző nemzetközi kötelezettségek alapján a feladatok ellátása;

²³ A 30 év a hadtudomány szolgálatában című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

katasztrófa helyzetekben a helyreállítási munkálatokban való részvétel. Az országvédelmi képesség fenntartása az állam egyik alapvető fontosságú feladata.

A rendszerváltás óta eltelt időszakban a nemzetközi kötelezettségek teljesítése volt az, ami a Magyar Honvédség tevékenységét alapvetően meghatározta. Ebben az időszakban vált Magyarországot a NATO és az Európai Unió tagjává.

Az Alaptörvényre tekintettel mindig van egy különleges jogrendi helyzet, amelyben számít a politika, a kormány, az ország lakossága a Magyar Honvédségre. Ez a helyzet az, amelyet az Alaptörvényben rögzített módon kell figyelembe vennie a haderőnek.

A Magyar Honvédség feladatrendszere adott, ismert. Az immáron 1897 óta a határainkon túl végrehajtott békefenntartó műveletek szolgáltatják a megfelelő tudásbázist ahhoz, hogy a jelenkorban végrehajtott misszióinkban megfelelően felkészített magyar katonák vegyenek részt. Ehhez pedig megfelelően felkészült kiképzőkre, oktatókra, nevelőkre van szükség, akik a katonai tanintézetekben végzik munkájukat.

* * *

1897-től kezdődött az a tevékenység, amikor Magyarország katonáit béketámogatás céljából külföldi feladatra is alkalmazta. E szituációk tapasztalatait és az azok alapján készülő szabályzatokat vérrel írják. Még a hidegháború időszakában, 1973–75-ben jelentős létszámú magyar kontingens vett részt a vietnami békefenntartásban. Jelentősebb áttörésre azonban a rendszerváltás után került sor.

1995 végétől egy, a NATO területén kívüli, a NATO-vezette műveletben működött közre Magyarország egy műszaki zászlóaljjal.

Időközben változtak a feltételek és a magyar katonákat fenyegető veszélyek. Az IFOR keretében látta el feladatait a Horvátországban települő, de Bosznia-Hercegovinában tevékenykedő kötelék. Ennél komplexebb feladat-végrehajtásra került sor Afganisztánban, ahol nemcsak tradicionális katonai feladatokat, hanem közigazgatás-támogató, az újjáépítést segítő, támogató feladatokat is el kellett látniuk katonáinknak a tartományi újjáépítési csoport keretében. Ezekre a missziókra egyre nagyobb távolságokban, egyre bonyolultabb feltételek mellett kerül sor, miközben fokozódtak a katonáink biztonságát veszélyeztető kockázatok. Ez tehát az a környezet, amelybe belekerül a magyar katona, a tiszt, a leendő parancsnok, akinek értenie, tudnia kell, hogy az elmúlt korszak műveleteinek milyen tapasztalatai vannak.

Műveleti területen a parancsnok tevékenységét számos tényező befolyásolja. Mindig a politika által meghatározottakat kell célnak tekintenünk, amiket le kell tudni bontani katonai, politikai, gazdasági, társadalmi célkitűzésekké. És e célokat úgy kell elérniük a katonai szervezeteknek, hogy a jogi és az anyagi keretek mindig szűkösek. És meg kell ismerni azt a fizikai és humánkörnyezetet is, amelyben a feladatot végre kell hajtani, hiszen ez egyaránt hatással van a katona moráljára és a technikai eszközök hadrafoghatóságára.

Komplex válságoknak komplex összetevői vannak. A kormányzati politika jelöli ki a katonai erő számára a célokat, bocsájtja rendelkezésre az erőforrásokat, jelöli ki a szövetségi környezetet, azokat, akikkel együtt kell elvégezni a feladatokat.

Ma már egy katonai szervezet vezetője feladatai végrehajtása során nagyfokú önállósággal rendelkezik. Ismernie kell a környezetet, *éreznie* kell annak változásait.

Fontos a múlt hadtörténelmének oktatása, hiszen ennek során példákat ismerhetünk meg. Nyilvánvaló, hogy a múltban más volt a műveleti környezet, az eszközök, a harc eljárások, a konfliktusok kiterjedése, intenzitása. De nagyon fontos a közelmúlt műveleteinek végrehajtása során szerzett tapasztalataink feldolgozása és oktatása is, hiszen ezek számos eleme visszaköszön a jövőbeli műveletekben. Ha sikerül megfelelő módon átadni felhalmozódott tapasztalatainkat a következő tiszti, altiszti generáció számára, akkor az utódokban kialakulhat az a felismerés, hogy a magyar katona a rendelkezésére álló eszközökkel, az általa megismert és begyakorolt eljárásokkal és vezetési renddel, híradással, ezekkel a parancsnokokkal már korábban is képes volt eredményesen végrehajtani feladatokat. Vagyis nincsenek lehetetlen feladatok! Vannak viszont példák, amelyek követendőek, és amelyek azonnal tudnak hasznosulni. És amelyeket olyan parancsnokok foglaltak meg, akik azokat csakugyan végrehajtották.

* * *

Fontos, hogy az elmúlt időszakban a stratégiaalkotás kérdését több irányból közelítették meg. Megítélésem szerint a stratégiát mindig két irányból kell megvizsgálni: ezek egyike a hadászat elméletét és gyakorlatát tartalmazó kérdéskör, az alulról történő megközelítés; a másik, amikor a stratégiára felülről tekintünk: az állami, nemzeti érdekek által generált hatások, amelyek az alkotmányban, a törvényekben, jogszabályokban rögzülnek. Amennyiben ezeket rendszerbe foglalják, akkor ezt nevezik a nemzeti katonai stratégiának, amelynek sok ága van.

A nemzeti katonai stratégia azokat a fejlesztési célkitűzéseket fogalmazza meg, amelyek révén képessé válhatunk az ország alapértékeinek megoltalmazására. A haderőről való gondoskodás pedig valahol összekapcsolódik ezzel az értékvédelemmel.

Az elmúlt mintegy 25 évben a magyar haderő egy „nagy utazás” részese volt. Amíg eljutottunk egyik pontból a másikba, alapvetően változott meg a politika, az ország biztonsági környezete; olyan dolgokkal találkoztunk, mint a NATO békepartnerségi programja, az IFOR-, majd az SFOR-misszió, vagy éppen az afganisztáni szerepvállalás. Mindeközben zúdultak ránk az információk: katonáink közül sokan külföldön tanultak, a mienktől eltérő hadikultúrákat ismertek meg. A lényeg azonban az, hogy az alap katonai tevékenységformák az évezredek során nem változtak: a katona támad, védekezik, mozog, manővereket hajt végre, nyugvásba van, őrzi, amit őrizni kell, mindeközben gondoskodik önmaga fenntartásáról.

Nagyon fontos részét képezi a tisztjelöltek felkészítésének, a tisztek szemléletformálásának a harc *demisztifikálása*. Az előbbieken említetteket minden feladathoz meg kell tanítani, hiszen ha figyelmen kívül hagyjuk az ellenségképet és a specifikus jelzőket, akkor például a 2013-as árvízi védekezés során a homokzsák-szakasz figyelésére kirendelt honvédtiszt-jelöltek a buzgárok előfordulásával összefüggő jelentési rend megszervezésében tulajdonképpen egy védelemben levő század tüzelési vázlatára ismerhettek rá. Hiszen itt is, ott is valamit figyelni kell, és ha bármi történik, azt jelenteni kell az arra illetékesnek.

* * *

A magas intenzitású fegyveres konfliktus maga a háború. A probléma akkor merül fel, amikor a konfliktus intenzitása csökken. Olyan tényezők bukkannak fel, amelyek megzavarják a tisztán katonai gondolkodást. Gondot okozhat például a nemzetközi jog alkalmazása, az erő alkalmazásának szabályai (például az, hogy mikor lehet, mikor nem lehet erőszakot alkalmazni). Sokkal megengedőbb a fegyverhasználat joga az országvédelem során, mint egy békefenntartó műveletben, amikor fokozottan érvényesül a fokozatosság elve is az erő alkalmazásában. Vagyis az utóbbiban nem pusztán arról van szó, hogy az ellenséget pusztítjuk minden rendelkezésre álló eszközzel.

De mások az elvárások is, hiszen Magyarország határaitól több száz vagy éppen több ezer kilométer távolságban kell a műveletet végrehajtani. Egyrészt van egy nemzeti katonai elvárás, de van egyfajta elvárása szövetségeseinknek, a nemzetközi közösségnek is. Ezeknek az elvárásoknak a kielégítése rendkívül kényes helyzeteket teremthet.

Fontos további szempontot jelentenek azok a nemzeti korlátozások, az alárendeltség, amelyekkel kiengedik a műveleti területre a magyar katonát. Az ilyen műveletekben általában kettős alárendeltség működik: a nemzeti és a szövetségi. Amíg a nemzetvédelmi műveletekben jól eligazítanak a hadtudomány által felhalmozott ismeretek, az attól eltérő típusú műveletek átláthatóságát megnehezíti a „háború köde”, amelyen csak nagy tapasztalattal, a múlt példáiból tanulva lehet átvergődni.

* * *

A „nagy utazás” gondolata bizonyára sok vita forrása lesz. Ahonnan 1989-ben elindult a Magyar Néphadsereg (Honvédség), az a Varsói Szerződés által meghatározott kereteket jelentette. Ez egy felülről vezérelt, parancsorientált katonai szervezet volt, de működőképes volt, hiszen rendelkezett a megfelelő szabályzatokkal, utasításokkal, vezetési renddel. Átkerültünk (vitatt, hogy mikor) egy NATO-orientált biztonsági környezetbe, ahol mások a hadászati célkitűzések, mások az elvek és nagyobb a parancsnokok önállósága és felelőssége is.

Az új helyzethez való alkalmazkodásban nagy a szerepe a hadsereg külföldet (tanintézeteket, konferenciákat, missziókat) megjáró tagjainak. Az új feltételeknek megfelelő nemzetközi együttműködés alapjait a PfP-gyakorlatokon, alegység-keretekben sajátítottuk el. 1995 után megkezdődtek – először kisebb, majd egyre jelentősebb kötelékekben – az első missziós feladatok, nemzetközi keretek között először harctámogató, majd harcoló feladatokkal. Irakban már koalíciós keretek között, harc-feladatban, Afganisztánban már sokirányú (kiképzés, mentorálás, PRT stb.) feladatokban vettünk részt. Ez alatt átalakult a Magyar Honvédség, amelynek 2012 óta már van újra törzsszolgálati utasítása (ami 1993-tól nem állt rendelkezésre), folyamatban van az új helyzetnek megfelelő szabályzatok kidolgozása.

Megváltozott a haderő alkalmazásának elmélete és gyakorlata is. Mindezt be kell ültetni a honvédtiszt-képzésbe. Ehhez nagy segítség, hogy katonai állományunk közel negyede már vett részt valós külföldi alkalmazásban, közel 50 misszióban. Fontos, hogy a közlendő társadalomtudományi ismeretek alkalmasak legyenek azon kultúrkörök, humánfeltételek bemutatására, ahol ezek a bevetések történtek.

Padányi József

Hadtudomány és doktori képzés²⁴

Az előadására történő felkészülés során számos anyagot tanulmányoztam át, amelyek közül különösen kettő keltette fel az érdeklődésemet: Szenes Zoltán cikke, amely a hadtudomány struktúrájával kapcsolatos MTA-beli vitákat mutatta be és Kende György elemzése, amelyben a tudományos képzés különböző szintjeinek követelményrendszerét tekintette át.

Vajon van-e kapcsolat a hadtudomány és a doktori iskolák között? A válasz egyértelmű: a doktori iskolák jelentik azt a bázist, ahonnan a jövő tudósgenerációi kikerülnek. Jelenleg két doktori iskolában folyik a hadtudományi utánpótlás képzése: a hadtudományi és a katonai műszaki doktori iskolákban. Ezek – a lényegét tekintve – a hadtudomány képzésének hardver- és szofver-összetevőjét jelentik, ezért az egyszerűség kedvéért a továbbiakban „csak” hadtudományról beszélünk.

* * *

A számok tükrében a doktori iskolák jól működnek. A hadtudományi doktori iskolában 118 oktató, 14 törzstag, 200 felvett hallgató és 323 kiadott fokozat van a jelenlegi 8 kutatási tématerületen. A katonai műszaki doktori iskolában 103 oktató, 9 törzstag, 325 felvett hallgató és 136 kiadott fokozat van a 7 kutatási területen.

Ha megnézzük az országos adatokat, akkor azt találjuk, hogy a hadtudományi utánpótlás tulajdonképpen a helyén van, hiszen a 2008–2012-es ciklusban az egyetem két doktori iskolája benne volt a magyarországi első tízben. Olyan egyetemekkel vagyunk egy szinten, mint a veszprémi, a győri egyetem, és olyanok vannak előttünk, mint a Corvinus, a Szent István, a Pécsi Tudományegyetem, a Debreceni Egyetem, a Semmelweis Egyetem, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem. Mindennek tükrében a hadtudományi utánpótlás helyzete rendezettnek tűnik.

Országos átlagban a beiratkozott hallgatók 50%-a szerez tudományos fokozatot. Ez az arány a mi két iskolánkban valahol 40% körül stabilizálódik. Ennek két olvasata lehetséges: 1. nálunk magasabbak a követelmények; 2. mi kevésbé figyelünk a hallgatóra. Az igazság kiderítése a számokon túlmutató, mélyebb elemzést igényel.

A kérdés az, hogy a hadtudomány utánpótlás-támogatása milyen követendő irányt vár el tőlünk, oktatóktól, törzstagoktól ahhoz, hogy az említett 40%-ot közelítsük az országos átlaghoz. Egy lehetőség az, hogy emeljük meg a felvételi követelményeket és dolgozzunk minőségi emberanyaggal, aminek nyomán vélhetően javulnak a kimeneti mutatók. Egy másik lehetőség, hogy tegyük hatékonyabbá a képzést, fektessünk bele még több munkát, és (remélhetőleg) akkor is magasabb lesz a fokozatot szerzők aránya. Ezt az útválasztást előbb-utóbb meg kell ejteni, ha azt akarjuk, hogy a képzés hatékonysága javuljon.

²⁴ A 30 év a hadtudomány szolgálatában című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

A képzés minősége egyébként is fontos kérdés, hiszen doktori iskoláink küldetése, hogy minőséget produkáljanak. De vajon hogyan tudnánk megállapítani, hogy ez a minőség mennyire jó, vagyis milyen a PhD-fokozattal rendelkezők beválása? Az ő soraikban megtalálható vezérkarfőnök-helyettes, kari dékán, egyetemi oktató, hogy csak a jelen konferencia mostani paneljének elnöksége összetételéből induljak ki. De ez a minta nem tükrözi teljes egészében a képet, hiszen a kérdés az, hogy a honvédség egészét tekintve vajon hol, milyen beosztásokban követelmény a tudományos fokozat. Nos, valójában csak az egyetemen.

Vizsgálhatnánk például a publikációs követelményeket. Ma már tulajdonképpen egységes egészet alkot a doktori fokozat, a habilitáció, az MTA doktori fokozat megszerzésének követelményrendszere, hiszen a pontérték táblázatok mutatnak egyfajta egymásra épültséget. A jelöltek rendre teljesítik a publikációs pontértéket, de a kérdés továbbra is az, hogy mit érnek, milyen tudományos értéket mutatnak ezek a publikációk. Vajon tényleg azzal foglalkoznak-e, ami fontos a hadtudománynak vagy megkapják a pontértéket és „le van tudva” a dolog. Tehát számos olyan kérdés van, ami válaszra vár és ezeket a válaszokat nekünk kell megadnunk.

* * *

Amikor a kibocsájtott hallgatók mennyiségét és minőségét vizsgáljuk, elengedhetetlen, hogy ellenőrizzük a képzésben rendelkezésre álló tudományos kapacitást. Ma már a törzstagoknak kell a doktori iskolát megalapítani, részt vennie a műhelyvitán, a védésben, az adminisztrációban.

Országos átlagot tekintve a törzstagok korfája igen torz, vagyis az érintettek többsége idős ember. Az Országos Doktori Tanács megvizsgálta, hogy mi történne akkor, ha a jelenlegi törzstagok, miután betöltötték a nyugdíjkorhatárt, nem dolgoznának tovább. Nos, a felmérés szerint 160-valahány doktori iskolából 108-at be kellett volna zárni a törzstagok életkora miatt... Meg kell tehát azt is vizsgálnunk, vajon hogy állunk a képzési kapacitásainkkal.

A törzstaggal szemben elvárás, hogy publikáljon, szakmájának kiváló művelője legyen. A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) jelezte, bár nem mondta ki, hogy 50 hivatkozás alatt a törzstagot nem tekintik megfelelőnek – és ezt érvényesíti is! Ma már a Magyar Tudományos Művek Tára alapján gyakorlatilag transzparenssé vált a tudományos élet. Aki számít, arról meg tudjuk mondani, hogy hol publikált, mit publikált, az a publikáció mennyit ért, milyenek a citációs mutatói az impakt faktor alapján. Vagyis látszik, hogy ki hogyan felel meg a követelményeknek.

* * *

A Magyar Tudományos Akadémián viták folynak arról, hogy hogyan tudjuk elhelyezni napjainkban a hadtudományt a tudományok rendszerében, amint erről Szentes Zoltán tudósított a közelmúltban.⁵ Komoly problémák vannak, hiszen az Akkreditációs Bizottság, a Tudományos Akadémia, az Oktatási Hivatal tudományügyi

25 Ld. Szentes Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. *Hadtudomány*, 2013/3–4. szám, 59–66. o.

rendszerei eltérőek. Meglehetősen nagy bizonytalanság van, és ebben próbál most a Tudományos Akadémia rendet tenni.

Nekünk ebben nagyon oda kell tennünk magunkat, hiszen – úgy tűnik – a tudományok közötti erőviszonyok dönthetik el, ki hol helyezkedik el az új felosztásban. De szembe kell néznünk belső kihívásokkal is, hiszen a közeljövőben a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen belül is új doktori iskolák alakulnak meg. Ilyen például a Rendészettudományi Doktori Iskola, amelynek létrejöttével egyrészt humánerőforrás áramlik oda, másrészt olyan kutatási területek kerülnek oda, amelyeket eddig mi műveltünk a katonai műszaki vagy a hadtudományi doktori iskoláinkban. Erre a kihívásra a doktori iskoláknak tudatosan fel kell készülniük. A katasztrófák elleni védekezés területén például nemcsak a tudományok között érzékelhető egyfajta kiszorítósi, hanem időnként kormányzati szinten is keletkeznek hatásköri viták. Tudomásul kell vennünk, hogy a katasztrófák elleni védekezés – általában véve – közelebb áll a rendészettudományokhoz. A Rendészettudományi Doktori Iskola pedig jövőre mindenképpen megalakul – versenytársként!

Bár jelentős profiltisztításon ment keresztül mind a hadtudományi, mind pedig a katonai műszaki doktori iskola, ezek egymásnak is vetélytársai mind az oktatói erőforrás, mind pedig a témák területén. Az is megérdemelne tehát egy vitát, hogy vajon mindkét iskola megőrizte-e identitását. Hiszen ne feledjük: egyik a hardver, a másik a szoftver – már ami a hadtudományt illeti.

Összességében azt gondolom, akkor járunk el helyesen, ha folyamatosan feszegetjük azokat a korlátokat, amely a hadtudomány tartalmának klasszikus megítélésére vonatkozik. A klasszikus értelmezéshez kapcsolódó *harc, hadművelet* ma már kevésbé jellemző. Ugyanakkor a hadtudomány művelői napjainkban számos más területen járulnak hozzá a tudományosság fejlődéséhez, amely túlmutat a klasszikus területeken.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem vezetése nagy gondot fordít a tudományos kutatásra és továbbra is támogatja ezeket a területeket. Csak ebben a félévben közel 40 millió forintot költöttünk olyan pályázatokra, amelyek a tudományos utánpótlást, a tehetséggondozást, az egyetemi kutatóműhelyek létrehozását és a kiválóságot támogatták. A kiválóság támogatásán belül öt kollégánk vállalta, hogy eleget tesz a habilitációs követelményeknek és büszkén mondhatom, hogy mind az öten eleget tettek azoknak.

Úgy vélem, ma a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen nincs anyagi akadálya, nincsenek erkölcsi, szervezeti fékei annak, hogy ezeket a kihívásokat megvitassuk és megtaláljuk a megoldásokat annak érdekében, hogy a két doktori iskolánk hosszú távon legyen képes szolgálni a hadtudományt. Fontos azt is áttekinteni, hogy mely mesterszakokra támaszkodnak ezek a doktori iskolák. Ezeket a vitákat nem takaríthatjuk meg. Ha ezt nem tesszük meg, akkor nem jól szolgáljuk a hadtudomány ügyét.

Czene Gréta

A Kiss Károly Hadtudományi Klub jelene és jövője²⁶

Nem előadást szeretnék tartani, hanem inkább valamiféle szubjektív továbbgondolkodást. Szeretnék köszönetet mondani azoknak, akik 30 évvel ez előtt megalakították, majd működtették a Kiss Károly Hadtudományi Klubot (Klub), továbbá a Biztonságpolitikai Szakkollégiumnak a szervezéshez nyújtott segítségéért. A Klub alapító tagjai részéről kezdettől fogva, folyamatosan azt tapasztaltam, hogy nagy lelkesedéssel segítik a doktoranduszok felkészülését, amiért e helyen is köszönetet kívánok mondani.

Én, személy szerint mindössze három évvel vagyok idősebb a Klubnál, amelynek munkájában 2005 óta veszek részt. 2006-ban pedig megkezdtem tanulmányaimat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában. A Magyar Hadtudományi Társaság Biztonságpolitikai Szakosztályának 2008 óta vezetője tagja, 2010 óta pedig az elnöke vagyok.

2008 óta új formában működik a Klub és az átalakítás lényegében folyamatosnak tekinthető. A Klub a Biztonságpolitikai Szakkollégiumra, a Nemzetbiztonsági Szakosztályra és a Biztonságpolitikai Szakosztályra és az egyetem Központi Könyvtárára támaszkodik. Évente 8–10 alkalommal szoktunk összegyűlni abból a célból, hogy a legaktuálisabb politikai, biztonságpolitikai kérdéseket megvitassuk.

2008 óta hangsúlyosabban jelentkezett igény arra, hogy a klub működtetői a korábbinál egyetemesebbé tegyék a hadtudományról való gondolkodást, ennek megfelelően kívánjuk bővíteni a vizsgált, megvitatott témák körét, amelyek között már eddig is helyet kapott – egyebek mellett – például Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája, az orosz külpolitika, a NATO érdekérvényesítési tapasztalatai.

A Klub vezetésének az a szándéka, hogy a továbbiakban is fenntartsa annak az intézményi támogatói körnek az együttműködését, amelynek az elért eredmények köszönhetőek. Korábban jó kapcsolatokat ápolunk a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem vezetésével. Ezt szeretnénk átörökíteni a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karával, továbbá az alakuló Nemzetbiztonsági Szakkollégium vezetésével való együttműködésre is.

A Klub további sikeres működtetése érdekében újabb és újabb szervezési és kommunikációs csatornákat is meg kell nyitni. Néhány évvel ez előtt létrehoztam ebből a célból egy honlapot és egy facebook-csoportot.

A tapasztalatok alapján úgy vélem, hogy a mai Kiss Károly Hadtudományi Klub méltó örököse a korábbinak. Fontosnak gondoljuk, hogy a Klub rendezvényeire előadóként meghívjuk a magyar biztonságpolitika aktív formálóit, a biztonságpolitikai szakértőket, az aktív katonákat annak érdekében, hogy az érdeklődők első kézből juthassanak információkhoz.

²⁶ A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közsolgálati Egyetemen elhangzott előadás hanganyagának szerkesztett változata.

Kihívást jelent a Klub vezetése számára, hogy a hadtudomány fogalomköre folyamatosan módosul, tágul. Így kézenfekvő a BM, a rendőrség, a polgári védelem képviselőinek előadókénti meghívása. E kérdésekkel a múltban nem igazán foglalkoztunk, de a jövőben megkerülhetetlennek gondoljuk azokat. Ugyancsak fontos jövőbeli feladatunknak tekintjük a külső tudományos szervezetekkel való kapcsolatfelvételt és kapcsolatápolást.

A jövőre nézve célszerűnek tartjuk egy stratégiai terv kimunkálását – hasonlóan az egyetem stratégiai tervéhez. Lehetőséget látunk a korábbi emlékezetes kirándulások hagyományainak felelevenítésére is.

Fontos feladat az újabb célcsoportok behatárolása és a megszólításukra alkalmas kommunikációs csatornák feltárása. Rendezvényeiken általában 20–30–40 érdeklődő vesz részt, akiknek fele általában fiatal (egyetemista, szakkollégista stb.). Ezt a kört mindenképpen bővíteni szeretnénk. Szívesen látnánk az eddiginél nagyobb számban rendezvényeiken a hivatásos tiszteket.

Ki lehetne dolgozni egy mentorálási rendszert is a fiatal kutatók tudományos munkájának segítése érdekében. Ugyancsak nagy lehetőséget látunk a nemzetközi szintésre történő kilépésben mind a klub, mind pedig az MHTT szempontjából. Végül pedig vállalható és felkarolandó feladatnak tartjuk Kiss Károly sírjának gondozását, ami méltó lenne a Társasághoz.

HOZZÁSZÓLÁSOK

Deák János hozzászólása²⁷

Azok a személyek, akik a tárgyidőszakban katonai felsővezetői beosztást láttak el, nem vállaltak referátumokat a mai tanácskozáson. Ennek több oka is van, elsősorban az, hogy sok mindenben akkor sem, ma sem értenek egyet. Az általuk elővezetett opciók közül mindig a politika választott és döntött. Nehéz a rendszerváltás időszakáról, illetve az azt megelőző és az azt követő időszakról röviden szólni, mert a megnyilatkozások esetleg félreérthetőek lehetnének a politika számára.

A hadtudomány vezető tudományterülete a hadművészet, azon belül különös helyet foglal el a hadászat, a hadelmélet és a harcászat, illetve a hadműveleti művészet. A nyugati hadelmélet másképpen értelmezi a hadműveleti művészetet, mint a keleti hadtudomány.

Fontos, hogy honnan indultunk. E tekintetben lényegesek a '80-as évek, de lényeges a '70-es évek vége is. A szovjet-országi hadtudomány a porosz-német vonalon fejlődött, de merített az osztrák-magyar hadelméletből, katonatudományokból is. Az angolszász hadikultúra más.

1983-ban a szovjet katonai felső vezetés felismerte, hogy az addigi hadászati elgondolás nem vihető tovább. Ennek nyomán rendkívüli fordulat kezdődött a keleti hadtudományban. Ebben az évben adták ki a szovjeteknél az új hadműveleti utasítást, amit mi, magyarok nem vettünk át.

A Szovjetunióban tanították a NATO hadászatát, hadműveleti, harcászati elveit a *parancsnoki* akadémiákon. Sőt, az oktatási anyag kb. 30–40%-a a NATO-val foglalkozott. Shalikashvili tábornok jegyezte meg, hogy a hidegháború legerősebb NATO-akadémiája nem náluk volt...

* * *

Számunkra a problémát az jelentette, hogy hiába voltak a '80-as években nyugaton és keleten egyaránt új elvek, mi sikeresen „átbuktattuk” a rendszerváltás időszakán a '70-es évek végére kialakult orosz-szovjet és magyar hadműveleti és harcászati elveket. Jellemző, hogy az 1993-ban megjelent hadműveleti utasításból csak a pártpolitikai munkára vonatkozó korábbi összetevők maradtak ki... Ez volt az egyik probléma, ha a hadtudományról beszélünk. A másik az a kultúra volt, amit nagyon nehezen fogadott be a magyar hadsereg. A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoportja már 1995 előtt megkezdte a munkát – sikertelenül. A katonák nem értettek angolul, az angoltolmácsok nem értettek „katonául”, és senki nem értett „NATO-ul”... Ez komoly probléma volt! '95-ben kaptunk egy lökést, amiben Végh Ferenc segített.

A szovjetek hadművészeti értelemben rendkívül felkészülten vitték ki a csapatukat (ezt talán egy doktorandusznak tanulmányoznia kellene, és akkor javulhatna a

²⁷ A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen elhangzott hozzászólás hanganyagának szerkesztett változata.

hadművészeti témák aránya a doktori képzésben). Közben zajlott az első öbölháború, majd megkezdődött a délszláv válság.

Nem az volt a probléma, hogy önállóak voltunk. Az akkori hadászati koncepció a hadászati védelemre való berendezkedés volt. (Tehát nem a „körkörös védelem”, ami pusztán egy politikusi félreértésből származott, és amihez melleleg erőnk sem lett volna elegendő.) Ennek keretében – egy korábbi hadelméletnek megfelelően – irányokban terveztünk védelmi műveleteket mélyen lépcsőzött seregest hadművelleti felépítéssel, ellenlökések, ellencsapások rendszerével, ami akkori fejjel is abszurd volt és ma sem minősíthető másként. Nem tudtuk volna végrehajtani...

Másképpen kellett volna gondolkozni. És voltak ennek jelei: akkor a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián Héjja Istvánék bemutattak egy ország-védelmi tervet, ami alap lehetett volna a gondolkodáshoz, de elfogadásához nem volt meg az egyetértés. Esetleg annak az osztrák átfogó honvédelemmel valamiféle összekapcsolása jöhetett volna szóba.

A probléma az, hogy ezeknek a kimondottan a '70-es évek végéhez kapcsolódó harcászati-hadművelési elveknek ma is vannak nyomai! Holott a háborús térség széttagolt, a hadművelési térség és a harctevékenységi körzet széttagolt. Napjainkban a hálózatközpontú és a hatásalapú összhaderőnemi műveletek jellemzik a katonai gondolkodást. Ezekre kellene felkészíteni a haderőnket! És az Alaptörvény értelmében – felfogásom szerint – egy európai vagy északi háborús térségben folyó regionális háborúra való felkészítés kellene, hogy a cél legyen alapvetően, a missziós és válságkezelő műveleteken túl.

* * *

A hadtudomány stratégiával foglalkozik, és a stratégia foglalkozik a haderő létrehozásával, fenntartásával, felkészítésével, kiképzésével, alkalmazásával. A délszláv válság kirobbanásakor mi haderőrendszerünkben nem volt egy kompakt század. Kivittük a kihelyezett rádiófelderítő csoportokat és a légvédelmi eszközöket. De nem volt harccsoportunk! Vagyis az akkori haderőrendszerünk nem volt adekvát a feladattal. Az akkori hadművelési, biztonsági szakemberek megfeszített munkájának eredménye, hogy a jelzett feltételek mellett Magyarország biztonsága nem került még nagyobb veszélybe.

A délszláv válság időszakában végrehajtott katonai tevékenységeket érdemes lenne tanulságképpen feldolgozni, mert igen jó példát adnak a képességfokozás, a reagálás tekintetében. Kb. 1993–94-re feléltük egy 360 ezer fős mozgósítandó haderő anyagi készleteit. '93-ban még 36 század/zászlóalj éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorlat volt. Aztán nem volt semmi... Közben megettük a nem romlandó élelmiszert, felhasználtuk a ruházati anyagot, üzemanyagot. Negyven egynéhány milliárd forintos támogatása volt a tárcának. Ez '94-ig, '95-ig felment mintegy 60–70 milliárdra. Mégis volt olyan laktanya, ahol reggel a tej- és kifli-beszállító közölte: ha nem fizetjük ki a számlát, nem lesz reggelije a katonáknak...

A következő probléma: a bizalmatlanság. A politikusok nem hitték el, hogy a haderő a rendszerváltás mellé áll, holott várta azt és melléállt. Ebben a légkörben a honvédség parancsnoka 1990 húsvétján lemondott, amit viszont nem fogadtak el. Ez a bizalmatlanság még sokáig húzódott és több vezérkar főnöknél érezte hatását.

A váltás számunkra '96 januárjában, a „pulóveres találkozón” következett be, ahol Clinton elnök az esti vacsoránál a védelmi miniszter és a vezérkari főnök jelenlétében elmondta, hogy terveik szerint Madridban meghívják bennünket a NATO-ba.

* * *

Attól függetlenül, hogy mi, egykori katonai vezetők nem mindenben értünk egyet, többet vártunk volna a biztonságpolitikától, ami nem hadtudomány. És amelynek egyetlen egy olyan konkrét előrejelzése nem volt (például délszláv háború), amire tudtunk volna építeni. Később más lett a helyzet, mások voltak az információk.

Örülök, hogy a mai konferencián valaki emlékeztetett a honvédelmi törvény és a honvédelmi alapelvek ellenszavazat nélküli elfogadására. Tehát az akkori emberek is „csináltak valamit”, talán felkészültek is voltak. Volt egy nagy csapat. Hiszen például Balogh repülőtérbornok szakmai felkészültségét a NATO-ban is elismerték...

Ami pedig a mai helyzetet és állapotokat illeti, remélhetőleg eljön az idő, amikor értelmezni tudjuk és lehet az ország és a szövetség katonai védelmének a tartalmát. A katonai tartalmát is.

* * *

A katonákat harctevékenységre és műveletekre kell felkészíteni. Ez a feladatunk. Küldeni kell őket misszióba. A képzett tisztekben van az erőnk. És ha a szerződéses állományt potenciális tartalékosként figyelembe tudjuk venni, ebben lesz a legnagyobb erőnk. Katonáinkat küldeni kell külszolgálatba, mert az állomány illetménye annyi, amennyi, kapnak egy kis pénzt, nemzetközi törzsekben szolgálnak, látják a világot, megtanulják a nyelveket.

A feladat az Alaptörvény értelmében: az ország katonai védelme és a szövetségi feladatok végrehajtása. Tehát azok az ismeretek, amelyekre meg kell tanítani az állományt, pontosan azok, amelyek jelzik, hogy milyen feladata lehet az ország katonai védelmében. Ha a veszély valószínűsége „elenyésző”, akkor is. Mert nem az van leírva, hogy a veszély „kizárt”, hanem az, hogy „elenyésző”. A stratégiai koncepcióban nincs ilyen szó, a biztonságpolitikai dokumentumokban igen.

Ha például zászlóaljat veszünk figyelembe, akkor azt fel kell készíteni arra, hogy zászlóalj-harccsoportként vagy alkalmi kötelékként hogyan hajt végre egy manővert esetleg az ország másik végében, és ott hogyan blokkol egy előre törő ellenséget időleges védelemmel, vagy hogyan számol fel egy különleges műveleti csoportot. És fel kell készülni arra, hogy a szövetségi erőkkkel együtt hajtjuk végre ezeket a feladatokat.

Nemzeti és szövetségi feladataink vannak. A kihívás, a kockázat, a veszély, a fenyegetés és a konfliktus láncolatban már a kihívásnál ott van a szövetség. És ott van a magyar parlament és ott van a magyar kormány. Tehát nem vagyunk magunk! És nem is tudunk *magunk* lenni, mert nincs hozzá képességünk.

A hadnagyjelöltet arra kell felkészíteni, hogy ő harcvezető lesz, szakaszparancsnok lesz, amikor elmegy a Hősök teréről... Vannak más modellek is: West Point, Sandhurst, amelyek képzési rendje arra alapozódik, hogy a felkészítést majd a csapat befejezi. Lehet választani a modellek között. Ha maradunk a saját modellünkénél, akkor a tisztjelöltet harcolni kell megtanítani! És nemcsak misszióban, hanem honi területen is!

Azt szeretném, ha a hadtudomány azokkal a területekkel is foglalkozna, vagy leginkább azzal foglalkozna, amelyek a fő területei. Keleti értelemben ez a hadászat, ez a hadelmélet, a harcászat, a hadműveleti művészet. És nyilván azok a kiegészítő diszciplínák, amik végtelenül fontosak a katonaföldrajztól kezdve a hadtörténelemig. Mert a hadtudomány nem védelemtudomány, nem biztonságtudomány! A biztonság- és védelempolitikai szakirányú képzésnél a védelempolitika részben a hadseregről, a hadtudományról szól.

* * *

Régen szerettem volna már elmondani ezeket a gondolatokat. Talán egyszer valaki könyvet, visszaemlékezést, disszertációt ír. És van, aki nem ír semmit, mert ami le van írva, abba bele lehet kötni... Lehet, hogy egyszer majd megbeszéljük (vagy nem), mert szeretnénk barátságban maradni egymással. Mert sorstársak voltunk. Nem biztos, hogy nekünk vitatkoznunk kell...

Nagy László hozzászólása²⁸

Nagyon örülök annak, hogy Deák tábornok úr kötélnek állt és megosztotta gondolatait a jelenlévőkkel. Persze, hogy barátok maradunk és vitatkozunk sok mindenben, hiszen ez viszi előre a hadtudományt.

Talán nem volt igazán szerencsés, hogy tízéves bontásokban állítottuk fel a paneleket, mert rendszeresen kellett feszegetni a kialakított időhatárokat. Ezzel együtt azok adtak valamiféle támpontokat ahhoz, hogy gondolatainkat ki tudjuk fejezni.

A harmadik panel előadói jobbra olyan előadásokat tartottak, amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül a Hadtudományi Társaság tevékenységéhez. A mintegy 550–600 taggal rendelkező társaság, amelynek húszegynéhány szakosztálya műveli a hadtudomány különböző területeit, igyekszik támogatni a vezetés törekvéseit vagy legalábbis lépést tartani azokkal.

Az elmúlt tíz évben számos konferencián foglalkoztunk olyan kérdésekkel, amelyek köthetők a harmadik panelben elhangzottakhoz. Ezek egyike a változó NATO-val foglalkozott olyan értelemben, hogy mit kell nekünk csinálnunk, amikor csatlakozni szeretnénk egy olyan mozgó szerelvényhez, amelyik éppen irányt változtat. Egy másik tárgya pedig a fegyveres erők újszerű feladatai voltak a XXI. században. Vagyis a Társaság időnként próbál hasznos témákat is napirendre tűzni és ezeket a vitákat olyan irányba terelni, hogy a meg tudja mutatni erejét és hasznosságát. Eközben nagyon nehéz pontosan megmondani, hogy hol kezdődik a hadtudomány, a védelemtudomány, a rendészettudomány, mivel rengeteg határterület van.

28 A *30 év a hadtudomány szolgálatában* című szakmai-tudományos konferencián, 2013. november 28-án, a Nemzeti Közszerzői Egyetemen elhangzott hozzászólás hanganyagának szerkesztett változata.

ZÁRSZÓ

A jelen konferencia egyes moduljaiért más-más személyek voltak felelősek, így filozófiai különbségek voltak az egyes modulok között. Ennek ellenére mindegyiknek volt haszna – hangsúlyozta a tanácskozás zárszavában Szenes Zoltán.

Fontosnak tartom Deák tábornok úr hozzászólását és egyetértek azzal, hogy az általa felvetett kérdéseket meg kell beszélni, de inkább egy szűkebb körben. A közelmúltban vettem részt egy nemzetközi konferenciáján, amelyen a szakemberek kiemelten foglalkoztak konkrét esettanulmányok keretében hadművészeti témákkal.

Fontos tapasztalat, hogy ha a Honvédelmi Minisztérium megrendelést ad, akkor jól mennek a dolgok. Valamennyiünk nagy adóssága a Hadtudományi Lexikon megújítása. Ez azonban a minisztérium akarata és támogatása nélkül nem megy. Előbb-utóbb azonban ebben is döntés várható, hiszen már megjelent a katonai helyesírási szótár, a terminológiai szótár.

Örvendetes, hogy a fiatalok felvállalták Kiss Károly sírjának gondozását, de felhívom a figyelmet Hollán Ernő sírjának ügyére is. Falujában, ahol a kriptája van, a helyi lakosok kinyomozták, hogy milyen szerepet játszott az MTA Hadtudományi Bizottságában.

Nagyon fontos, hogy rendezvényeink vannak, hogy írunk, hogy lüktetünk, mert enélkül nem megy előre a világ. A Kiss Károly Hadtudományi Klub volt a hadtudományi gondolkodás elindítója. Azt követte a Magyar Hadtudományi Társaság, amely szépen megy előre. Most már vannak elágazásaink, ilyen például a Biztonságpolitikai Szakkollégium. '94-től van partnerség az MTA Hadtudományi Bizottságával.

Nekünk a hadtudományt kell művelni! Ugyanakkor naponta meg kell küzdeni az ehhez szükséges forrásokért, a folyóiratok megjelenési feltételeinek megteremtéséért.

Igaz, sok a rendezvény és nem egyszerű a koordináció, hogy ki hova megy el. De amikor a Társaság oszlopos tagjai a doktori iskola vezetői, oktatói, akkor talán el kellene érniük, hogy a doktoranduszok jelen legyenek a maihoz hasonló rendezvényeken. Alapelve, hogy be kell kötni a fiatalokat a rendszerbe, mert egyébként a hadtudomány nem megy tovább.

2014-ben számos, nagy jelentőségű esemény évfordulója (I. világháború kitörésének 100., Zrínyi Miklós halálának 350., NATO fennállásának 65., magyar tagság 15., uniós tagság 10. stb.) lesz napirenden. Jó lenne, ha mindenki, aki tudományszervezéssel foglalkozik, előtérbe hozná ezeket az évfordulókat a maga területén. Végezetül azt kívánom, hogy a Magyar Hadtudományi Társaság vigye tovább azt a hagyományt, hogy megtartja éves nagy konferenciáját.